

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

BAKALaura DARBS

SODĀMĪBA, TĀS AKTUALITĀTES UN PROBLEMĀTIKA

Nepilna laika klātienē 7.semestra

NLK grupas studente

Liene Zāgere

Studiju apliecības Nr.: lz18050

Zinātniskais vadītājs

Mag. iur., lekt. Evija Vīnkalna

Rīga 2021

Satura rādītājs

ANOTĀCIJA.....	3
ANNOTATION.....	4
IEVADS	5
1. SODĀMĪBAS VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA.....	8
1.1. Sodāmības regulējums 1903.gada Sodu likumos.....	8
1.2. Sodāmības regulējums 1933.gada Sodu likumā	10
1.3. Sodāmības regulējums KPFSR kriminālkodeksā	12
1.4. Sodāmības regulējums Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālkodeksā	14
1.5. Sodāmības regulējums pēc Latvijas Neatkarības atjaunošanas	16
2. SODĀMĪBAS JURIDISKAIS SKAIDROJUMS	18
2.1. Sodāmības jēdziena, tā dzēšanas un noņemšanas raksturojums	18
2.2. Noziedzīga nodarījuma recidīva sasaiste ar sodāmību	24
2.3. Sodāmības radītās sekas – dzīvi ietekmējošie aizliegumi.....	27
2.4. Sodāmības ietekme nepilngadīgajiem	34
3. SODĀMĪBA ĀRVALSTĪS	37
3.1. Krievijas Federācija	37
3.2. Lietuvas Republika	39
3.3. Norvēģijas karaliste	41
KOPSAVILKUMS.....	43
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	45
PIELIKUMI.....	50
DOKUMENTĀRĀ LAPA	53

ANOTĀCIJA

Sodāmība laiku gaitā ir bijusi aktuāla tēma. Tā ir ne tikai juridiskās sekas cilvēka rīcībai, izdarot noziedzīgu nodarījumu, bet arī dzīves risks, ka personas turpmākā dzīve būs ierobežota. Autore bakalaura darbā pēta sodāmības vēsturisko attīstību, sodāmības jēdzienu mūsdienās, analizē noziedzīgu nodarījumu recidīva ietekmi uz sodāmības noteikšanu, kā arī pēta un analizē nepilngadīgo institūtu saistībā ar sodāmību un tās ietekmi uz nepilngadīgajiem.

Darba mērķis ir apzināt sodāmības institūta aktualitātes un problemātiku, pētot arī ārvalstīs – Krievijas Federācijā, Lietuvas Republikā un Norvēģijas karalistē noteikto regulējumu par sodāmību, lai noskaidrotu, kāds ir sodāmības regulējums šajās valstīs, kādas ir atšķirības no Latvijas Republikas regulējuma, kā arī, kas var tikt aizgūts no šīm valstīm un vai ir novērojamas, kādas būtiskas atšķirības un izmaiņas.

Tiek apzināti lielākā daļa aizliegumi, kas izriet no sodāmības institūta. Tiek analizēta tiesu prakse, lai secinātu, kādas ir aktualitātes un problēmas sodāmības institūtā mūsdienās. Darba uzdevumi ir analizēt tiesību aktus, to tiesību normas, kas regulē katrā apskatītajā valstī sodāmības institūtu, izanalizēt iegūto informāciju, veikt anonīmu aptauju, lai uzzinātu sabiedrības viedokli par sodāmību Latvijas Republikas teritorijā, kā arī analizēt tiesu praksi, apskatot vispārējo tiesu, Latvijas Republikas Satversmes tiesas un Augstākās tiesas tiesību praksi.

Atslēgas vārdi: sodāmība, recidīvs, tiesu prakse, Krimināllikums, aizliegumi.

ANNOTATION

Conviction has been a topical issue over time. It is not only the legal consequences of a person's conduct in committing a criminal offense, but also the risk that a person's future life will be limited. The author of the bachelor's thesis analyses the historical development of criminal convictions; the concept of criminal convictions today, analyzes the impact of recidivism on the determination of criminal convictions, as well as studies and analyzes the juvenile institute in relation to criminal convictions and its impact on juveniles.

The aim of the work is to identify the topicality and problems of the institute of convictions, studying the regulations on convictions in foreign countries - the Republic of Lithuania, the Russian Federation, and the kingdom of Norway, to find out as well as what can be borrowed from these countries and whether there are any significant differences and changes. The work identifies and analyzes the prohibitions arising from the institute of criminal record.

The tasks of the work are to analyze the legal acts, the legal norms that regulate the institute of conviction in each country, to analyze the obtained information, to conduct an anonymous survey to find out the public opinion on conviction in the territory of the Republic of Latvia, and analyse the practice of the Constitutional Court of Latvia and the Supreme Court of Latvia to conclude what are the current issues and problems in the regulation of the institute of conviction in the 21st century.

Keywords: criminal record/conviction, recidivism, case law, Criminal law, prohibitions.

IEVADS

Pasaulē un Latvijā gadiem ilgi, kopš neatkarības iegūšanas 1918.gada 18.novembrī, ir notikuši ne vieni vien kriminālās pasaules notikumi, kas radījuši diskusijas¹, padziļinātu notikumu izvērtējumu, kā arī dažādu veidu pārmaiņas, kas saistītas ar kriminālās pasaules veikto darbību apkarošanu. Ne par velti, valstis nacionālā un starptautiskā līmenī ir izstrādājušas vadlīnijas šo nevēlamo darbību apkarošanai, piemēram, likumus, nosakot katrā valstī tiesību aktus krimināltiesību, pretlikumīgu darbību u.c., regulēšanai, kā arī, starptautiskā līmenī ir izstrādāti Romas Starptautiskās Krimināltiesas statūti, kas ir vitāli svarīgi, lai izprastu, cik būtiski ir cīnīties pret nesodāmību un starptautiskiem noziegumiem.²

Jāņem vērā, ka pastāv nevainīguma prezumpcija³, kas ir viens no svarīgākajiem krimināltiesību principiem, mijiedarbojoties ar citiem svarīgiem krimināltiesību principiem, piemēram, personīgas atbildības principu, vainīguma un taisnīguma principiem, tādējādi neviena persona nav uzskatāma par sodītu, kamēr tā nav atzīta par vainīgu ar spēkā stājušos tiesas spriedumu krimināllietā, ievērojot arī kriminālprocesa veikšanas noteikumus. Neskatoties uz, autoresprāt, stingru regulējumu personu darbību sodīšanai, personas joprojām tiek atzītas par vainīgām Krimināllikuma⁴ un Kriminālprocesa likuma⁵ noteiktajā kārtībā, tādēļ darba ietvaros tiek pētīta sodāmība, tās saturs un problemātika un aktualitātes.

Sodāmības jēdziens ir cieši saistīts ar atbildības jēdzienu. Ir dažādi gadījumi, kad tiek izdarīti noziedzīgi nodarījumi, par kuru izdarīšanu personai ir jāuzņemas sava personīgā atbildība. Darbā pētīta tieši kriminālsodāmība, kas izriet no personu kriminālatbildības, jo kā zināms, personu atbildību veidi ir dažādi, pastāvot kriminālajai, administratīvai, civiltiesiskajai, kā arī disciplinārai atbildībai.⁶ Ir nepieciešams izprast, vai katrs gadījums, kad personai iestājas atbildība – kā rezultātā arī sodāmība, ir jāskata individuāli, vai tomēr visi gadījumi skatāmi kopā, lai saprastu, kā risināt nepilnības sodāmības institūtā.

Autore uzskata, ka ir novērojuma sakarība starp sabiedrības izglītootību un noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, jo izglītotāka un zinošāka ir sabiedrība, jo palielinās iespēja, ka noziedzīgie nodarījumi tiek izdarīti mazāk, kā rezultātā mazāk personu pakļauj savu turpmāko dzīvi riskam saņemt dažāda veida atteikumus, ierobežojumus un arī samazina savas iespēju robežas dzīves izvērļu un kvalitātes ziņā.

¹United Nation. Prevention is the first imperative of justice (document S/2004/616, paragraf 4). Pieejams: <https://www.unodc.org/unodc/en/justice-and-prison-reform/CrimePrevention.html> [10.11.2021. red].

²Romas starptautiskās krimināltiesas statūti. Pieņemts: 17.07.1998 [14.11.2021. red].

³Strada-Rozenberga K. Kas ir nevainīguma prezumpcija, un ko tā paredz. Jurista VārdsNr. 31 (1089), 06.08.2019, 8.-16.lpp.

⁴Krimināllikums. LV likums. Pieņemts: 17.06.1998 [10.11.2021. red].

⁵Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 21.09.2005 [10.11.2021. red].

⁶Darba autores personīgais viedoklis, kas izveidojies, apgūstot bakalaura līmeņa studiju kursus dažādās tiesību jomās.

Sodāmības jautājums ir aktuāls, jo tas, nepareizu dzīves izvēļu dēļ, var atstāt ietekmi uz visu atlikušo cilvēka dzīvi. Kā iepriekš minēts, katrs gadījums ir citādāks, vērtējams no konkrētajiem apstākļiem un situācijas, bet noziedzīgs nodarījums paliek noziedzīgs nodarījums, neatkarīgi no personas, kas to izdarījusi, personai ir jāuzņemas atbildība. Ir svarīgi saprast, kāda ir sodāmības atstātā ietekme jeb sekas un termiņi, kuros tā iestājas, iespējams, personai kļūdoties tikai vienu reizi vai tieši pretēji – apzināti izdarot noziedzīgu nodarījumu jeb noziedzīgu nodarījumu recidīvu.⁷ Aktualizējot šo problēmu, ir svarīgi apskatīt regulējumu un noteikumus par aizliegumiem ieņemt atsevišķus amatus un citiem dzīves ierobežojumiem, kas rodas, personai esot krimināli sodītai.

Sabiedrībā pastāv nevienprātīgi viedokļi par to, ka ne visi ierobežojumi un aizliegumi, ko radījusi sodāmība, ir samērīgi un atbilstoši. Tomēr, kaut viedokļi nav vienādi, ir jāpieturas pie principa – katra persona ir atbildīga par savām darbības sekām. Interesanti, ka sabiedrībā personas nereti uztrauc fakts, ka darba devējs ir tiesīgs pārbaudīt personas sodāmību, lai persona varētu ieņemt kādu amatu.⁸ Pēc autores domām, iespēja pārbaudīt personu sodāmību, ir atbalstāma un nepieciešama iespēja kā institūcijas savstarpēji var sadarboties un zināmā veidā ierobežot sodītās personas. Svarīgi atzīmēt, ka sodāmība dzēšas, tiek noņemta, taču sodāmības „*traips*” paliek uz dzīvi, ko autore padziļināti analizē turpmāk darbā.⁹

Temats ir būtisks, jo sabiedrībā joprojām ir plašas diskusijas par sodāmību un tās sekām. Turklāt, šis temats principā ir aktuāls lielai daļai personu - gan tām, kuras jau ir ar noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu personīgi saskārušās un zina, kas ir sodāmība, gan personas, kurām nav tieša saistība ar to, kā arī personām, kuras ikdienā saskarās ar amatiem, kuru ieņemšanu būtiski ietekmē sodāmības fakts.

Darbā izmantotas sekojošas pētniecības metodes: vēsturiskā pētījumu metode, analizējot sodāmību vēsturiski, kad Latvijas teritorijā bija spēkā citi likumi, loģiskā metode, lai uzsvērtu iespējamās problēmas ar sodāmību saistītajos jautājumos, socioloģiskā metode, lai uzzinātu sabiedrības viedokli par sodāmību, tās problēmām, aizliegumiem, ierobežojumiem, kā arī salīdzinošā pētījumu metode, ar kuras palīdzību tika salīdzināta situācija ārvalstīs un sniegti iespējami priekšlikumi un ierosinājumi.

Darba mērķis ir apzināt sodāmības problemātiku un aktuālītātes. Mērķu sasniegšanai tiek izvirzīti vairāki uzdevumi, t.i., vēsturiskās attīstības analīze, sodāmības jēdziena sīkāka izpēte, sabiedrības viedokļa apzināšana, kā arī ārvalstu noteiktā sodāmības regulējuma analīze un salīdzināšana ar Latvijas regulējumu sodāmības jomā.

⁷Vairāk par to, kas ir noziedzīgu nodarījumu recidīvs, skatīt darba 2.2 nodaļā.

⁸Autores personīgais viedoklis, kas radies privātajā dzīvē un darba ietvaros veiktajā aptaujā.

⁹Intervija ar Zemgales apgabaltiesas tiesnesi Juri Siliņu par kriminālsoda atstātajām sekām. Pieejams: https://www.youtube.com/watch?v=Rcn0fbJBW60&feature=emb_title[10.11.2021. red].

Darbs sastāv no trim nodaļām un divpadsmit apakšnodaļām, kopā 44lappuses. Darba pirmajā nodaļā tiek apskatīta sodāmības institūta vēsturiskā attīstība un likumu analīze, kas sodāmību regulēja pirms šobrīd spēkā esošā Krimināllikuma, darba otrajā nodaļā tiek skatīts sodāmības jēdziens skatot aizliegumus un to ietekmi uz dzīvi. Darba trešajā nodaļā tiek analizēts ārvalstu - Krievijas Federācijas, Lietuvas Republikas un Norvēģijas karalistes regulējums salīdzinājumā ar Latvijas regulējumu.

1. SODĀMĪBAS VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA

Autore darba pirmajā nodaļā pēta sodāmības izpratni un jēdzienu vēstures periodā no 1900.gadu sākuma līdz mūsdienām, lai veicinātu izpratni par mūsdienu sodāmības jēdziena rašanās iemesliem, secinātu, kā izpratne par sodāmību ir mainījusies gadu gaitā, kā arī, lai veiktu sodāmības problēmjautājumu identifikāciju un aktualitāšu noskaidrošanu. Svarīgi norādīt, ka viens no svarīgākajiem faktoriem, kas jāņem vērā pirms vēstures pētniecības sodāmības regulējumā, ir tas, ka Latvija vēsturiski tikusi pakļauta dažādu valstu varām, piemēram, 20.gadsimta vācu okupācijai un Padomju Sociālistiskās Republikas Savienības (turpmāk tekstā – PSRS) anektācijai, Latviju prettiesiski iekļaujot savā sastāvā, kas, nenoliedzami, ir atstājušas ietekmi uz mūsdienu izpratni dažādos jautājumos.¹⁰ Nepilnu simt gadu laikā ir bijuši vairāk kā četri dažādi likumi, kas regulēja krimināltiesības, tostarp arī sodāmību un ar to saistītos jautājumus, ko darba autore pēta darba pirmās nodaļas apakšnodaļās, skatot likumus, kas bijuši spēkā konkrētos laika posmos. Šajā nodaļā autore lieto jēdzienu „*mūsdienu krimināllikums*” ar ko saprotams Latvijas Krimināllikuma darba tapšanas laikā spēkā esošajā likuma redakcijā.

1.1. Sodāmības regulējums 1903.gada Sodu likumos

Sodāmības pirmsākumi Latvijā meklējami jau laiku pirms 20.gadsimta sākuma, taču, darba ietvaros, autorepēta sodāmības institūtu, sākot ar 1903.gada Sodu likumiem (turpmāk tekstā – Sodu likumi), kas iepriekš regulēja sodāmību.¹¹ 1903. gada martā cars Nikolajs II apstiprināja šī normatīvā akta likumprojektu, kurš bija krievu valodā. Tomēr, likuma spēkā stāšanās nenotika uzreiz, jo likums stājās spēkā pa daļām. Laika posmā no 1904.gada līdz 1911.gadam spēkā bija stājušies vien Sodu likumu 1.-11.nodaļas pants, kā arī 35.nodaļas 620. un 622. pants, kuri saturēja regulējumu par kriminālatbildības pastipriņošajiem apstākļiem un citām apakštēmām, kas saistītas ar sodāmības jautājumu. Vēlāk, kā zināms no vēstures avotiem, notika Pirmā Pasaules kara vācu okupācija¹², tā brīža esošā okupācijas vara izanalizēja, ka 1903.gada Sodu likumi ir daudz efektīvāki par Krievijas impērijā spēkā esošajiem 19.gadsimta krimināllikumiem un šī iemesla dēļ, likums tika tulkots vācu valodā.

1917.gada 14.maijā likums ieguva savu formālo, likumisko un pēcāk spēkā esošo formu. Attiecīgi, tas bija galvenais kriminālkodekss teritorijā, kurā atradās vācu pārspēks šajā vēstures posmā 20.gadsimta sākumā. Būtiski norādīt, ka Latvijā šis 1903.gada Sodu likumi spēkā stājās vien tad, kad vācu karaspēks ieņēma Latvijas teritoriju, kas notika pakāpeniski, jo

¹⁰Kurlovičs G., Tomašūns A. Latvijas vēsture vidusskolai II. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 197.lpp.

¹¹1903.gada Sodu likumi. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1281> [11.11.2021. red].

¹²Purēns V. Latvijas un pasaules vēsture vidusskolām. 2.sējums. Rīga: RAKA, 2015, 106-111.lpp.

1917.gada beigās vācu karaspēks vispirms ieņēma Vidzemes teritoriju, un tikai šajās teritorijās pasludināja, ka Sodu likumi stājas spēkā. Paralēli esošajai vācu okupācijas varai, latviešu inteliģence apvienojās demokrātiskos blokos, izdodot vairākas rezolūcijas, kas bija nepieciešams neatkarības pasludināšanai.¹³ 1918.gada decembrī Latvijas Tautas padome jeb LTP atstāja šo 1903.gada likumu negrozītu. Jāatzīmē, ka Latgalē Sodu likums tika ieviests vien 1920.gadā.¹⁴

1903.gada Sodu likumos noziedzīgi nodarījumi tika iedalīti smagos noziegumos, noziegumos un pārkāpumos. Šis likums, autoresprāt, vērtējams kā bargs, jo, salīdzinot ar mūsdienu normām, par smagiem noziegumiem tika paredzēts pat nāvessods, kas, kā zināms, vēlāk Latvijā tika atcelts.¹⁵ Jau Sodu likumos, tāpat kā tagadējā Krimināllikumā, tika norādīts, ka atbildību pastiprinošs apstāklis ir atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšana jeb noziedzīga nodarījuma recidīvs. Sodu likumos tas tika dēvēts kā „*aiz pieraduma pie noziedzīgas darbības vai tāpēc, ka tādu darbību piekopj „kā amatu”*”, saskaņā ar likuma septītajā nodaļuma 64.pantu.

1903.gada Sodu likumu astotā nodaļuma 68. līdz 72.pants noteica sodāmības nepielaižamību, kā arī noilgumu, apžēlošanu un piedošanu. Analizējot tā laika spēkā esošo likumu, jāsecina, ka vācu okupācija neatbalstīja nedz apžēlošanu, nedz piedošanu, tādēļ vācu redakcijā šis regulējums tika izņemts (salīdzinājumā no krievu valodas redakcijas). Būtībā, 1903.gada Sodu likumos nebija tiešu konkrētu pantu par sodāmību, kā tas ir, piemēram, mūsdienu Krimināllikumā. Tā laika likumā informāciju par sodāmību varēja daļēji atrast zem noilguma un apstākļu regulējuma, kas noteica izslēgt atbildību saskaņā ar šī panta 7. un 8.nodaļumu. Vācu vara sava likuma variantā saglabāja to noilguma regulējumu, kurš bija cariskās Krievijas redakcijā. Saskaņā ar Sodu likumu 68.pantu, sods nebija piemērojams trīs gadījumos:

- 1) ja kopš noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienas līdz dienai, kad ierosināta kriminālvajāšana, pagājis laiks: par smagiem noziegumiem, par kuriem likumā draudēja bargākais sods – nāvessods- piecpadsmit gadi; par citiem smagiem noziegumiem- desmit gadi, par sodiem, par ko likumā paredzēts cietumsods- astoņi gadi; citi noziegumi- trīs gadi, pārkāpumi- viens gads, lai gan par pārkāpumiem cariskās Krievijas oriģināla teksta redakcijā paredzēti bija divi gadi;

¹³Ščerbinskis V. Advokāti neatkarīgās Latvijas dibināšanā un veidošanā. Jurista VārdsNr. 25 (1031), 19.06.2018, 10.-14.lpp.

¹⁴Krastiņš, U., Liholaja V, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 50.-61.lpp.

¹⁵Gailīte D. Nāvessods Latvijā atcelts 1996.gadā. 20 gadi kopš nāvessoda atcelšanas Latvijā. Jurista VārdsNr. 32 (935), 09.08.2016, 6.-7.lpp.

- 2) ja no smaga noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienas līdz sprieduma pasludināšanas dienai ir pagājis dubults laiks vai arīdzan trīskāršs laiks, skatot kopsakarā ar pirmo punktu;
- 3) ja no sprieduma pasludināšanas dienas līdz nodošanai izpildei pagājis laiks, kas minēts otrajā punktā, vērā ņemot spriedumā norādīto sodu un tā apmēru.

Sodu likumi vērtējami, kā visai laikmetīgi tam laikam, tā laika izpratnei par sodiem un sodāmību, taču, tie, autoresprāt, nebija izstrādāti tik detalizēti, kā mūsdienu Krimināllikumā. Salīdzinot ar mūsdienu Krimināllikuma spēkā esošajām tiesību normām, jānorāda, ka 1903.gada Sodu likumi nebija tik visaptveroši un detalizēti, bija šauri analizēti un saturēja maz informācijas sodāmības institūta darbības regulēšanai. Būtiski atšķirīga nianse no mūsdienu Krimināllikuma, kas savā veidā ir saistīta arī ar sodāmību, ir par to, ka 1903.gada Sodu likumos tika arī ietverti administratīvie sodi, kas mūsdienās tiek nodalīti dažādos likumos.

Kopumā secināms, ka 1903.gada Sodu likumi ir uzskatāmi par pamatu sodāmības jautājuma izpētei un izpratnes veidošanās pamatam, jo šajos likumos tiek noteikti pirmie termiņi, kuru laikā dzēšas sodāmība, runāts par noilgumu un apžēlošanas un piedošanas institūtiem. Latvijas teritorijā šis likums bija spēkā līdz 1933.gadam, kad spēkā stājās 1933.gada Sodu likums, kuru darba autore analizē darba nākamajā apakšnodaļā.

1.2. Sodāmības regulējums 1933.gada Sodu likumā

Nākamais normatīvais akts, kas regulēja krimināltiesības Latvijas teritorijā, bija 1933.gada Sodu likums. Tā pamatā joprojām bija 1903.gada Sodu likumi, taču būtiskākā nozīme šim 1933.gada Sodu likumam bija norādīt būtiskākās izmaiņas regulējumā starp 1903.gada Sodu likumiem un 1933.gada likumu.¹⁶

1933.gada Sodu likums stājās spēkā 1933.gada 24.aprīlī. Interesanti, ka to sastādīja Latvijas Universitātes bijušais profesors Pauls Mincs, bijušais Saeimas kodifikācijas nodaļas vadītājs Herberts Ehlerss, bijušais Tieslietu ministrijas patstāvīgais Juriskonsultācijas loceklis Pēteris Jakoboi un bijušais Saeimas Kodifikācijas nodaļas sekretārs Jānis Lauva.¹⁷ Svarīgi atzīmēt, ka, autores ieskatā tieši šī likuma izstrādes brīdis ir svarīgs un nozīmīgs latviešu valodas lietošanai jurisprudencē, jo iepriekš nav novērojama juridiskā terminoloģija latviešu valodā, ko izstrādā tieši šī likuma izstrādes procesā. Tomēr, sākotnēji 1933. gada Sodu likuma likumprojekts tika rakstīts krievu valodā, jo par pamatu tika ņemta krievu likuma redakcija 1903.gada Sodu likumiem. Sabiedrībā raisījās plašas nesaskaņas un neskaidrības, jo, lasot

¹⁶1933.gada 24.aprīļa Sodu likums. Grāmata. Rīga: Limited Company SIA, 2016, 3.lpp [26.11.2021. red].

¹⁷Ibid, 3.-4.lpp.

likuma tekstu, bija redzams, ka oriģināli tas ir bijis krievu valodā, jo tas bija tieši tulkots no krievu valodas, kas, autoresprāt, bija nepareizi, jo nereti gadās situācijas arī 21.gadsimtā, lai gan, sodāmības jautājumā šādas atšķirības novērojamas nav, tomēr, ir novērotas neatbilstības tulkojuma dēļ, tādējādi mēdz atšķirties normatīvajos aktos lietoto jēdzienu un terminu nozīmes dažādās valstīs un valodās.¹⁸

Pēc likumprojekta burtiskā tulkojuma, sarežģījumi ar 1933.gada Sodū likuma projektu un tā iesniegšanu turpinājās, jo tika diskutēts, vai pietiek vien par pamatu ņemt 1903.gada Sodū likumus, vai tomēr ir nepieciešama jauna kriminālkodeksa izstrāde. Tomēr tika nolemts, ka par pamatu tiks ņemta daļa (9% no pantiem) no 1903.gada Sodū likumiem. Turklāt paralēli tiks izstrādāts jauns likums. Padziļināti izstrādājot jauno likumu un ņemot vērā 1903.gada regulējumu, tika nolemts atcelt sodus, kas saistīti ar kārtām.¹⁹

Būtiskas izmaiņas skāra tā brīža noilguma regulējumu, jo jaunais likums, salīdzinoši ar iepriekšējo, paredzēja bargākus sodus. Arī 1933.gada Sodū likumā tika ietverti atbildību pastiprinošie apstākļi, respektīvi, likuma septītajā nodaļumā. Šajā nodaļā bija noteikts regulējums arī par noziedzīgu nodarījumu recidīviem, proti, ja persona līdz rezolūcijai vai sprieduma pasludināšanai ir izdarījusi vairākus noziedzīgus nodarījumus, tad vainīgā persona tiek sodīta ar vienu sodu, nosakot bargāko no veidiem, taču bija arī trīs izņēmumi, kuros noteikti gadījumi, kas pieļāva atkāpi no šī noteikuma. 1933.gada Sodū likuma septītās nodaļuma 58.panta otrā daļa regulēja piemērojamo sodu kārtību, proti, to, kas pienākas personām, kas izdarījuši noziedzīgu nodarījumu recidīvu līdz tiesas rezolūcijai, t.i., ja smagākais sods ir spaidu darbi uz visu mūžu, tad notiesātais jātur važās uz laiku, kas ir ne ilgāks par vienu gadu, ja smagākais sods ir brīvības atņemšana uz noteiktu laiku, tad nosakāms, ka šī soda ilgums pagarināms, bet ilgums nedrīkst pārsniegt augstāko likumā par vienu no šiem nodarījumiem noteikto soda apmēru vairāk nekā par pusi, ja smagākais sods ir naudas sods, tad notiesātajam jāpiemēro arīdzan arestu uz laiku, bet ne ilgāk kā trīs mēneši. No šī secināms, ka jau vēsturiski noziedzīgu nodarījumu recidīva izdarījušām personām bija bargāki sodi, no kā izriet arī sodāmības sekas.²⁰

Analizējot noilgumu, kas ir apstākļis, kas nerada sodāmību, jāatzīst, ka ir saskatāma līdzība ar 1903. gada Sodū likumiem. Arī 1933.gada Sodū likuma astotā nodaļuma 65.pantā ir noteikti trīs aspekti, kas nepieļauj sodāmību:

¹⁸Piemēram, saistībā ar Eiropas Savienības dalībvalstu tiesu tiesībām lūgt prejudiciālo nolēmumu ir radusies situācija, kurā neskaidrība varētu rasties par Līguma par Eiropas Savienības darbību 267.pantu, jo angļu valodā lietots apzīmējums - „*courtortribunal*”, savukārt latviešu valodas tulkojumā – tikai *tiesa*, kas varētu radīt sarežģījumus, taču pagaidām tādi nav novēroti, jo Eiropas Savienības tiesa nav centusies nodalīt šos jēdzienus. Buka A., Potaičuks A., Schewe C. Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 295.-296.lpp.

¹⁹1933.gada 24.aprīļa Sodū likums. Grāmata, 2016, 3.-4.lpp.

²⁰Ibid, 28.-32.lpp.

1) ja no noziedzīga nodarījuma brīža līdz kriminālvajāšanas brīdim pagājis konkrēts laiks: smagiem noziegumiem, par kuriem likumā kā augstākais sods ir noteikti spaidu darbi uz visu mūžu- piecpadsmit gadi; kas attiecas uz citiem smagiem noziegumiem- desmit gadi; savukārt par sodiem, par kuriem likumā kā augstākais sods noteikts ir pārmācības nams-astoņi gadi, attiecībā uz pārējiem noziegumiem- trīs gadi, par pārkāpumiem - viens gads un par dienesta pārkāpumiem - divi gadi;

2) ja no smaga nozieguma vai nozieguma izdarīšanas dienas līdz sprieduma taisīšanas dienai pagājis divkārtīgs, bet no pārkāpuma izdarīšanas dienas līdz sprieduma taisīšanas dienai trīskārtīgs laiks, salīdzinot ar šī panta pirmajā punktā norādīto laiku;

3) ja no sprieduma taisīšanas dienas līdz tai dienai, kad to nodod izpildīšanai, pagājis šī panta otrajā punktā noteiktais laiks, kuru šādos gadījumos aprēķina saskaņā ar tiesas spriedumā noteikto sodu.

Kopumā secināms, ka gan 1903.gada Sodu likumi, gan 1933.gada Sodu likums būtiski neatšķiras, to regulējums netika grozīts šo divu likumu kontekstā, taču katrā no tiem ir savas nianšes, kas nosaka, piemēram, ka apžēlošana un amnestija nepastāv, tiek noteikts regulējums par soda noilgumiem, kas teorētiski ir attiecināms uz sodāmības termiņiem. 1933.gada likums darbojās līdz 1940.gada 25.novembrim. Likums spēkā bija nepilnus astoņus gadus. Autores viedoklis par 1933.gada Sodu likumu ir divejāds. Protams, no vienas puses ir redzami būtiski uzlabojumi, t.i., jau skaidrāk redzams, ka sodāmības institūts tiek daļēji nostiprināts kā patstāvīgs institūts, tomēr, salīdzinot ar 1903.gada Sodu likumiem, jāatceras, ka šis 1933.gada Sodu likums būtībā bija pamats juridiskās terminoloģijas attīstībai latviešu valodā. Bet no otras puses, autore uzskata, ka likums pietiekami skaidri neregulē sodāmības institūtu.

Nākamajā darba apakšnodaļā autore pēta laika periodu, kurā Latvija tika anektēta un pievienota PSRS sastāvam, sīkāk skatot šī perioda regulējumu sodāmības regulēšanai.

1.3. Sodāmības regulējums KPFSR kriminālkodeksā

Būtisks pagrieziena brīdis ne tikai pasaules, bet arī Latvijas vēsturē ir 1939.gads, kad 1.septembrī sākās Otrais Pasaules karš, kura dēļ tika mainīta toreizējā pasaules kārtība, valstu esamība un pasaules karte, vismaz Eiropā nenoliedzami.²¹ Šis laiks arī tiesību jomā radīja daudz un dažādu izmaiņu, t.s., kā jau zināms, mainījās Latvijas valstiskā iekārta, jo 1940.gadā Latvija pretlikumīgi tika okupēta un anektēta, tādējādi iekļaujot to PSRS sastāvā. Līdz ar to,

²¹Factual Entertainment Brand. Worldwar II . Pieejams: <https://www.history.com/topics/world-war-ii/world-war-ii-history>[10.11.2021. red].

realitātē Latvijas teritorijā tika mainīti tobrīd spēkā esošie Latvijas Republikas likumi, jo juridiski Latvija nekad nav pārtraukusi savu eksistenci kā valsts.²²

1940.gada 26.novembrī 1933.gada Sodu likuma vietā spēkā stājās Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas jeb KPFSR kriminālkodekss (turpmāk tekstā – KPFSR kriminālkodekss). Autoresprāt, šis likums nebija unikāls un uzskatāms par ko jaunu, jo tas ietvēra līdzīgus noteikumus kā iepriekš spēkā esošajos likumos, taču, jāatzīmē, ka regulējums bija totalitārajam režīmam lojāls un pielāgots, lai likumiski tiktu pieļautas šobrīd neizprotamas un neiedomājamas darbības, piemēram, piespiedu iedzīvotāju deportācija uz tagadējās Krievijas ziemeļu teritoriju - Sibīriju, kas skāra tūkstošiem cilvēku, kuri tika izsūtīti no Latvijas teritorijas 1941.gada 17.jūnija (pēcāk – arī 1949.gada 25.martā) izsūtīšanā, kas Latvijā tiek atzīmēta kā atceres diena, jo daudzi no izsūtītajiem cilvēkiem tā arī neatgriezās.²³

Līdz pat Vācu varas okupācijai 1941.gada vasarā, šis bija galvenais kriminālkodekss, kas regulēja aktuālos jautājumus par kriminālsodāmu rīcību PSRS, arīdzan sodāmības regulējumu.²⁴ Interesanti norādīt, ka brīdī, kad pie varas nāca Vācu okupācija, tika atjaunots iepriekš spēkā bijušais 1933.gada Sodu likums. 1944.gada 17.jūlijā Latvija atkal nonāca PSRS varā.²⁵ Kā rezultātā atkal 1933.gada Sodu likumu nomainīja KPFSR kriminālkodekss.

Pēc autores domām, secināms, ka KPFSR ir likums, kurā vairāk tiek noteikts regulējums par sodāmību, salīdzinoši ar iepriekš analizētajiem normatīvajiem aktiem. Vairākos likuma pantos ir skaidra norāde par sodāmību, piemēram, KPFSR kriminālkodeksa 55.panta *b* punktā tika noteikts regulējums, ka par nesodītām personām atzīstamas nosacīti notiesātas personas, ar nosacījumu, ka tiesas pārbaudes laikā nav izdarīts noziedzīgs nodarījums.²⁶ Taču svarīgi būtu norādīt, ka, piemēram, sodāmība kā jēdziens šī likuma pantos un to punktos nav atrodams, taču, salīdzinot ar 1903.gada Soda likumiem un 1933.gada Sodu likumu, redzams, ka jautājums par sodāmību un tās būtību tiek ietverts padziļinātāk, saturot skaidrākas norādes uz šī jēdziena iezīmēm.

Kopumā secināms, ka KPFSR likumā ir saskatāmas mūsdienu izpratnei līdzīgākas sodāmības jēdziena iezīmes, salīdzinot ar iepriekš analizētajiem un vēsturiski spēkā

²²Jundzis T. Par valsts nepārtrauktības (kontinuitātes) doktrīnu. Jurista Vārds, Nr. 3 (1009), 16.01.2018, 13.-15.lpp.

²³Riekstiņš J. 1941.gada 14.jūnija deportācija Latvijā.Latvijas Vēstnesis Nr. 93 (2480), 15.06.2001. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/25351> [10.11.2021. red];

Autoru kolektīvs. Latvijas tiesību vēsture (1914- 2000). Rīga: Fonds Latvijas Vēsture, 2000, 369.-373.lpp.

²⁴Felder B.M. Lettland im Zweiten Weltkrieg. Zwischensow jetisch enunddeutschen Besatzern 1940 – 1946. Paderborn, Schoningh, 2009.

²⁵Bleiere D., Butulis I., Feldmanis I., Stranga A., Zunda A. Latvija Otrajā pasaules karā (1939 – 1945). Rīga: Jumava, 2008.

²⁶KPFSR kriminālkodekss. Oficiāls teksts ar pielikumiem un sistematizētiem materiāliem pantu kārtībā. Maskava: PSRS Tieslietu Tautas komisariāta Juridiskā izdevniecība, 1944 [03.12.2021. red].

esošajiem 1903.gada Sodu likumiem un 1933.gada Sodu likumu, un jāsecina, ka KPFSR kriminālkodekss ir daudz saturīgāks un plašāks sodāmības regulējuma ziņā.

Latvijas teritorijā KPFSR kriminālkodekss bija spēkā no 1940.gada 26.novembra līdz pat 1961.gada 31.martam, kad to nomainīja Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kodekss, ko autore analizē nākamajā darba apakšnodaļā, skatot tajā ietverto sodāmības regulējumu.

1.4. Sodāmības regulējums Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālkodeksā

Pamatojoties uz 1958.gada PSRS un savienoto republiku kriminālās likumdošanas pamatiem, tika izstrādāti savienoto republiku kriminālkodeksi.²⁷ Attiecīgi 1961.gada 1.aprīlī spēkā stājās Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālkodekss (turpmāk tekstā – LPSR kriminālkodekss).²⁸ Autore sprāt, svarīgi norādīt, ka LPSR kriminālkodekss ir uzskatāms par „*pirmo*” kodeksu Latvijas teritorijā un tā ieviešanai un nostabilizēšanai totalitārā režīma tiesību sistēmā bija nepieciešams laiks, tādējādi, šī kodeksa 6.pants paredzēja, ka sodāmība nosakāma pēc tā likuma, kurš bijis spēkā, kad tika izdarīts noziedzīgs nodarījums. Šī norāde ir uzskatāma par būtisku jauninājumu salīdzinājumā ar iepriekšminētajiem likumiem, jo šis retroaktivitātes princips tiek izmantots arī mūsdienās.²⁹ LPSR kriminālkodeksā, ir novērojamas vairākas līdzības ar mūsdienu Krimināllikuma regulējumu, jo, piemēram, kā minēts iepriekš, lai noteiktu sodu, tiek skatīts tā brīža regulējums, kad noziedzīgs nodarījums ticis izdarīts.

Interesanti atzīmēt, ka LPSR kriminālkodeksā salīdzinot ar mūsdienu Krimināllikumu, tiek lietots apzīmējums „*recidivists*”, tādējādi apzīmējot personu, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu recidīvu jeb atkārtotu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, kas mūsdienu likumā netiek lietots, taču sarunvalodā novērojams gan. Turklāt LPSR kriminālkodeksa 24.pantā bija īpaši norādīts termins „*sevišķi bīstams recidivists*”. Šī panta pirmajā daļā ir uzskaitīti gadījumi, kad šo terminu izmanto, piemēram, par personu, kas notiesāta par bandītismu, vai par smagu miesas bojājumu tīšu izdarīšanu, vai par laupīšanu un citos gadījumos. Lai lemtu par personas atzīšanu par sevišķi bīstamu recidīvistu, tika vērtēta gan tā personība, gan nozieguma raksturs. Jāatzīmē, ka personu atzīt par sevišķi bīstami recidīvistu nevarēja tad, ja

²⁷Latvijas PSR likums. LPSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs Nr. 6, 09.02.1961. Publicēts: Latvijas Republikas oficiālā izdevumā Latvijas Vēstnesis [14.11.2021. red].

²⁸Latvijas Kriminālkodekss (iepriekš Latvijas PSR kriminālkodekss). LV likums. Pieņemts: 06.01.1961. Spēku zaudējis: 01.04.1999[20.10.2021. red].

²⁹Liholaja V. Par grozījumiem Krimināllikumā, to praktisko realizēšanu un likumdošanas analīzes dienestu. Jurista Vārds Nr. 49 (901), 15.12.2015, 16.-29.lpp.

noziedzīgs nodarījums tika izdarīts pirms personas 18 gadu vecuma sasniegšanas, vai arī tad, ja sodāmība, tika dzēsta vai noņemta saskaņā ar likuma 24.pantu.

Skatot sodāmības dzēšanas un noņemšanas regulējumu LPSR kriminālkodeksā, jāsecina, ka tajā ir ietverts ievērojami lielāks personu loks, nosakot to, kādas personas tiek atzītas par nesodītām. Piemēram, LPSR kriminālkodeksa 54.pants nosaka, ka nesodītas ir personas, kuras:

- 1) sodu izcietušas bataljonā vai arī ir bijušas atbrīvotas pirms termiņa;
- 2) ir nosacīti notiesātas, kā arī sodāmības termiņā neizdara jaunu noziedzīgu nodarījumu;
- 3) notiesātas ar sabiedrisko nopēlumu, tiesību atņemšanu, ieņemt attiecīgus amatus, atbrīvošanu no amata, naudas sodu, ja vien viena gada laikā no soda izciešanas dienas netiek izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums
- 4) notiesātas ar brīvības atņemšanu, atliekot sprieduma izpildi, turklāt šajā laikā neizdarot jaunu noziedzīgu nodarījumu un spriedums netiek izpildīts;
- 5) notiesātas uz ne ilgāk kā trim gadiem, vai ar deportāciju, neizdarot jaunu noziedzīgu nodarījumu trīs gadu laikā kopš soda izciešanas dienas;
- 6) notiesātas par ilgāk kā trim gadiem, bet nepārsniedzot sešu gadu termiņu, tās neizdara piecu gadu laikā noziedzīgu nodarījumu kopš soda izciešanas dienas;
- 7) notiesātas ilgāk par sešiem gadiem, bet ne ilgāk kā desmit, astoņu gadu laikā pēc soda izciešanas neizdarot jaunu noziedzīgu nodarījumu;
- 8) notiesātas uz ilgāk kā desmit gadiem, kā arī ir iepriekš minētie sevišķi bīstamie recidīvistu, astoņu gadu laikā kopš soda izciešanas neizdara jaunu noziedzīgu nodarījumu un tiesa konstatē, ka ir redzami uzvedības uzlabojumi un persona ir atzīstama par nesodītu.

Šajā regulējumā, autoresprāt, ir saskatāmas līdzības ar citiem vēsturiskajiem likumiem, kā arī ar šī brīža spēkā esošo Krimināllikuma redakciju, taču ir nianse, kas mūsdienu krimināltiesiskajā tvērumā vairs netiek norādītas, piemēram, iepriekšminētais pirmais punkts, un termins „*recidīvists*”, saskaņā ar likuma 54.panta pirmo daļu.

LPSR kriminālkodeksa 54.panta turpmākajās daļās, kas attiecas uz sodāmības regulējumu, nav novērojamas būtiskas atšķirības starp tagadējā Krimināllikuma redakciju un, piemēram, sodāmības termiņa skaitīšanu no jauna, priekšzīmīgas uzvešanās regulējumu, pirmstermiņa atbrīvošanu, nosakot, ka sodāmība skaitās no soda izciešanas dienas.

Kopumā izpētot sīkāk LPSR kriminālkodeksa regulējuma iezīmes sodāmības jautājumā, secināms, ka, salīdzinot ar citiem iepriekš spēkā esošajiem likumiem, var secināt, ka vēl joprojām normatīvajos aktos nav izteikta termina „*sodāmība*” definīcija, kas būtu

nosakāma, lai sniegtu konkrēta, likumos lietota jēdziena saturu. Ir redzamas iezīmes, ka par sodāmību tiek runāts jau 1961.gada Latvijas PSR kriminālkodeksā, taču šis jēdziens/institūts nav izdalīts atsevišķā pantā, kā tas ir, piemēram, šobrīd spēkā esošajā Krimināllikuma 54.pantā.

Kopsakarā ar 1961.gada LPSR kriminālkodeksu, jāskata arī atsevišķi panti no 1961.gada LPSR kriminālprocesa kodeksa.³⁰Sodāmības noņemšana ir analīzei svarīgs elements, jo tas ir viens no veidiem, kā novērot, kā laika gaitā tā ir izmanījusies, kā rezultātā arī – sodāmības nianse. Būtībā svarīgi norādīt, ka lielu atšķirību starp citiem likumiem, tai skaitā tagad spēkā esošo Krimināllikuma regulējuma redakciju nav, jo sodāmības noņemšanu tiesai var lūgt persona, vai tās pārstāvis, saskaņā ar likuma 375.pantu. Viena no autores ievērotajām atšķirībām ir tāda, ka LPSR kriminālkodeksā nav konkrētu norāžu par atkārtotu lūgumu izskatīšanu sodāmības noņemšanai, ņemot vērā noziedzīga nodarījuma veidu. Taču LPSR Kriminālprocesa kodeksa 365.pantā vispārīgi ir norādīts, līdzīgi kā citos likumos, ka, ja tiesa noraida atkārtotu lūgumu sodāmības noņemšanai, tad atkārtoti var iesniegt lūgumu ne ātrāk kā pēc gada, par laika atskaites sākumpunktu uzskatot dienu, kad tika noraidīts lūgums par sodāmības noņemšanu.

Gan LPSR kriminālkodekss, gan LPSR kriminālprocesa kodekss spēkā stājās 1961.gada 1.aprīlī, turklāt spēku zaudēja arī vienā dienā- 1999.gada 1.aprīlī. Obligāti jāpiemin būtiska nianse- Latvijas PSR kriminālkodekss bija tas pats, kas Latvijas Kriminālkodekss. Atšķirība ir tajā, ka pēc Latvijas Neatkarības atjaunošanas, nosaukums tika pielāgots esošajai varai, attiecīgi- nebija vairs Padomju Socialistiskā Republika, bet gan neatkarīga republika.

Kopumā secināms, ka abi spēkā bijušie kodeksi darbojās paralēli viens otram, turklāt abi ir uzskatāmi par vieniem no Latvijas patstāvīgajiem tiesību aktiem, kuros tiek iekļauti mūsdienu regulējumā pastāvoši sodāmību regulējušie noteikumi.

Nākamajā darba apakšnodaļā tiek pētīts mūsdienu - Latvijas regulējums pēc neatkarības atgūšanas 1990.gadā.

1.5. Sodāmības regulējums pēc Latvijas Neatkarības atjaunošanas

Latvija neatkarību atjaunoja 1990.gada 4.maijā.³¹Pēc neatkarības atjaunošanas, 1991.gada 29.augustā spēkā stājās Latvijas Augstākās Padomes lēmums par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas teritorijā, kas noteica to, kādi tiesību akti ir piemērojami, līdz tiek izstrādāti Latvijas tiesību akti. Šis lēmums noteica, ka līdz laikam, kad tiks pieņemti Latvijas kriminālkodeksi vai citi likumdošanas akti, jāpiemēro iepriekš minētā

³⁰Latvijas Kriminālprocesa kodekss (iepriekš Latvijas PSR kriminālprocesa kodekss). LV likums. Pieņemts: 06.01.1961. Spēku zaudējis: 01.10.2005[20.10.2021. red].

³¹Latvijas Republikas Satversme. LV likums. Pieņemta: 15.02.1922[10.10.2021. red].

LPSR kriminālkodeksa un LPSR kriminālprocesa kodekss, tomēr ar lēmumā ietvertu atrunu, ka tie tiek piemēroti tādā apjomā, kādā to regulējums nav pretrunā ar vairākiem Satversmes pantiem.³²

Salīdzinot 1991.gada Latvijas Kriminālkodeksu ar iepriekš spēkā esošo LPSR kriminālkodeksu, secināms, ka būtisku atšķirību nav, jo, kā jau iepriekš tika norādīts, LPSR kriminālkodekss bija pamats Latvijas kriminālkodeksam (kā iepriekš tika minēts). Salīdzot abus regulējumus, ir redzamas normas, kas vārdiski ir identiskas abos tiesību aktos. Kopumā secināms, ka būtisku, jaunu un svarīgu izmaiņu attiecībā uz sodāmības regulējumu Latvijas Kriminālkodeksā nebija, tikai jauns nosaukums, pārņemot LPSR regulējumu, lai gan atjaunotā Latvijas valsts nebija ar tādu pašu tiesisko režīmu kā LPSR.³³

Latvijas kriminālkodekss bija spēkā līdz jaunā regulējuma pieņemšanas brīdim - 1998.gada 17.jūnijam, kad Latvijas likumdevējs – Saeima, pēc spraiģām diskusijām, kas ilga vairākus mēnešus, pieņēma arī darba tapšanas laikā spēkā esošo Krimināllikumu. Būtiski, ka bez Krimināllikuma, tika pieņemts vēl viens ļoti būtisks likums - Likums „*Par Krimināllikuma spēkā stāšanās laiku un kārtību*”.³⁴ Jaunais regulējums - Krimināllikums spēkā stājās 1999.gada 1.aprīlī. Autoresprāt, Krimināllikums ir uzskatāms par vienu no grozītākajiem likumiem Latvijas vēsturē, jo kopš tā pieņemšanas un spēkā stāšanās ir bijuši ļoti daudzi šī tiesību aktu grozījumi.³⁵ Kopumā ir bijuši vairāk kā divdesmit seši grozījumi, tai skaitā vismaz desmit reizes ir bijuši grozījumi tieši tiesību normās par sodāmību regulējumu.³⁶

Rezumējot iepriekš darba nodaļā analizētos tiesību aktus, jāsecina, ka ir redzama sodāmības institūta „*izaugsmē*”. Ja vēsturiski senākajos tiesību aktos sodāmības regulējums vēl nav būtiski redzams un pat izmantots jēdziena „*sodāmība*” veidolā, tad, laikam ejot, ar katru tiesību aktu – gan likumu, gan kodeksu u.c., regulējuma pieņemšanu, sodāmība tika nostiprināta kā pamatjēdziens krimināltiesībās un tiek izmantots šobrīd, jo mūsdienu Krimināllikuma 63.pantā ir skaidri definēts un noteikts jēdziens „*sodāmība*”.

Mūsdienu, spēkā esošajā Krimināllikuma regulējumā, joprojām ir redzamas nianšes, kas sakrīt ar iepriekš pētītajiem vēsturiskajiem likumiem, taču papildus ir arī sīkāk izklāstīts sodāmības termins. Tādēļ, lai sīkāk izpētītu šī brīža sodāmības regulējumu, darba nākamajā nodaļā autore analizē Krimināllikuma 63.pantā noteikto sodāmības jēdzienu.

³²Latvijas Republikas Augstākās padomes lēmums par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā. LV likums. Pieņemts: 29.08.1991. Spēku zaudējis: 11.11.1998[01.11.2021. red].

³³Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 59.lpp.

³⁴Par Krimināllikuma spēkā stāšanās laiku un kārtību. LV likums. Pieņemts: 15.10.1998 [19.10.2021. red].

³⁵Krastiņš U. Krimināllikumam 10 gadi: tapšana, attīstība un perspektīva. Juridiskā zinātne Nr.1, 2010, 5.-24.lpp.

³⁶Vīnkalna E. Krimināllikuma vispārīgās daļas normu attīstība, skaidrība un saprotamība. Rīga: 2021,492.lpp.

2. SODĀMĪBAS JURIDISKAIS SKAIDROJUMS

Lai izprastu būtiskākās problēmas, sodāmības aktualitātes, ir nepieciešams padziļināti veikt sodāmības jēdzienu analīzi, identificēt no tās izrietošās sekas aizliegumu formā, kā arī apskatīt nepilngadīgo institūtu sodāmības jautājumā, jo noziedzīgus nodarījumus izdara ne vien pilngadīgas personas, bet arī nepilngadīgie, tādējādi tiekot sodīti, nesasniedzot 18 gadu vecumu. Darba otrajā nodaļā autore pēta un apskata ar sodāmību saistītus institūtus un to ietekmi un svarīgumu, mēģina identificēt problēmjautājumus un sniedz iespējamus risinājumus un uzlabojumus.

2.1. Sodāmības jēdziena, tā dzēšanas un noņemšanas raksturojums

Kā tika analizēts darba pirmajā nodaļā, tad iepriekšējos, vēsturiski spēkā bijušajos tiesību aktos nebija skaidra norāde, tulkojuma par to, kāds ir jēdziena „sodāmība” saturs. Latvija, kā izriet no Latvijas pamatlikuma jeb Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk tekstā – Satversme) preambulas, ir demokrātiska republika, ar skaidri nostiprinātu cilvēktiesību nodrošināšanas regulējumu. Tās ir nostiprinātas Satversmes VIII nodaļā. Precīzāk, vienas no cilvēktiesībām, kuru ir svarīgi minēt arī darba ietvaros ir Latvijas Republikas Satversmes 92.pantā noteiktās pamattiesības, kas nosaka, ka: *„Ikviens ir uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu”*. Šī Satversmes panta regulējums ir svarīgs arī sodāmības jautājuma izpētē, jo viens no krimināltiesību būtiskākajiem principiem, kā minēts iepriekš darbā, ir nevainīguma prezumpcija. Attiecīgi, neviena persona nav uzskatāma par vainīgu līdz tās vainas atzīšanai likumā noteiktā, proti, Kriminālprocesa likuma kārtībā, kas ietver dažādas stadijas u.c., no kā izriet, ka sodāmība nav attiecināma uz personu, kamēr tā nav atzīta likumīgi par vainīgu un tai neiestājas iespējamās sekas, kuras šajā darba nodaļā turpmāk apraksta darba autore. Jāmin, ka šī nevainīguma prezumpcija ir noteikta Krimināllikuma 1.pantā.³⁷ Autore, skaidrojot jēdzienu „sodāmība” vadās pēc tā gājuma – sākot ar rašanās pamatu, saturu, radītajām sekām un dzēšanas kārtību.

2021.gadā spēkā esošajā Krimināllikuma redakcijā sodāmības jēdziena izpratnei svarīgākā norma ir Krimināllikuma 63.pants, kura pirmajā daļā ir noteikta sodāmības definīcija, nosakot, ka: *„Sodāmība ir noziedzīgu nodarījumu izdarījušas personas notiesāšanas vai soda noteikšanas juridiskās sekas, kas ir spēkā tiesas vai prokurora priekšrakstā par sodu noteiktajā soda izciešanas laikā, kā arī pēc tam līdz sodāmības dzēšanai vai noņemšanai likumā noteiktajā kārtībā”*. Analizējot juridisko literatūru, darba autore iepazinās ar dažādām tiesību zinātnieku publikācijām sodāmības jautājumā. Pēc

³⁷Mežulis D.Krimināltiesības shēmas. Vispārīgā daļa. Rīga: SIA „Biznesa Augstskola Turība”, 2013, 13.lpp.

autores domām, lai gan starp šiem diviem jēdzieniem pastāv būtiskas atšķirības, jo tie uzskatāmi par diviem dažādiem institūtiem. Iepriekš tika noskaidrots, ka „sodāmība” ir juridiskās sekas, savukārt „sods”, saskaņā ar Krimināllikuma 35.pantu, ir piespiedu līdzeklis, ko piemēro personai par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, kas var būt dažāda veida – sākot ar naudas sodu un beidzot pat ar, autoresprāt, smagāko personas dzīvi ierobežojošo sodu – brīvības atņemšanu.

Lai veiksmīgāk raksturotu sodāmības nozīmi, to var salīdzināt ar tādu kā ķēdes posmu, reakcijas daļu, attiecīgi - sākotnēji tiek izdarīts noziedzīgs nodarījums, par kura izdarīšanu Krimināllikuma sevišķajā daļā ir paredzēts kriminālsods, pēc kā, ievērojot likumos noteiktās prasības, tiek pierādīta personas vaina un tad persona tiek sodīta un no tiesas sprieduma vai prokurora priekšraksta spēkā stāšanās brīža, rodas sodāmība - juridiskās sekas, kas ietekmē personu turpmāko dzīvi vai nu kādu noteiktu laika periodu atkarībā no izdarītā noziedzīgā nodarījuma smaguma vai pat uz visu dzīvi.³⁸

Noziedzīgi nodarījumi tiek dalīti dažādās smaguma pakāpēs, tādēļ svarīgi norādīt, ka Krimināllikuma 58. panta pirmā daļa definē, ka no kriminālatbildības var atbrīvot personu, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, kuram Krimināllikuma ietvaros ir saskatāmas noziedzīga nodarījuma pazīmes, bet ar konkrēto noziedzīgo nodarījumu nav nodarīts tāds kaitējums, lai piespriestu kriminālsodu. Attiecīgi izriet, ka sodāmība nav attiecināma uz visiem maznozīmīgiem un mazāk smagiem, kas ir svarīgi apskatot sodāmības jēdziena rašanos pamatu.

Tātad, rezumējot šī brīža pieejamo regulējumu, secināms, ka par sodāmību uzskatāmas juridiskās sekas, kas rodas, kad personai tiek piemērots sods, ievērojot visas likumā noteiktās prasības un posmus, līdz soda piemērošanai. Tomēr, Krimināllikumā ir noteikti gadījumi, kad personas netiek uzskatītas par sodītām, līdz ar ko, nerodas sodāmība un ar to saistītās sekas. Šis regulējums ir ietverts Krimināllikuma 63.panta trešajā daļā, tomēr, pirms detalizētas šo gadījumu analīzes, ir jāatzīst, ka laika gaitā Krimināllikuma 63. pants ir ticis grozīts bieži - desmit reižu. Autore turpmāk apskata 63.panta trešās daļas regulējumu, vadoties pēc tā struktūras, grozījumu gadījumā minot to saturu un ietekmi.

Pirmkārt, 63. panta trešās daļas pirmais punkts nosaka, ka par nesodītām tiek uzskatītas personas, kuras ir atbrīvotas no soda sakarā ar tiesas spriedumu vai attaisnotas, kas nozīmē, ka, kā jau autore min iepriekš, sodāmība rodas tikai ar personas vainas atzīšanu ar tiesas spriedumu (un prokurora priekšrakstu par sodu), tādējādi īstenojot nevainīguma prezumciju, līdz tiek pierādīts pretējais.

³⁸Kaminska E. Vai reputācija ir mūžīgi nemainīga vērtība. Jurista Vārds, Nr. 11 (1121), 17.03.2020, 12.-18.lpp.

63.panta trešās daļas otrais punkts nosaka, ka par nesodītām uzskatāmas tādas personas, kurām iestājies notiesājoša sprieduma izpildīšanas noilgums. Proti, šādas situācijas iespējamās tādos gadījumos, kad persona ir notiesāta, tai ir piemērots kāds no soda veidiem, taču persona ir izvairījusies no soda izpildes un to nepilda, piemēram, aizbraucot un uzturoties kādā citā valstī. Notiesājoša sprieduma izpildes termiņa noilgums noteikts Krimināllikuma 62.pantā, piemēram, par brīvības atņemšanas sodu, kas ir piecu gadu ilgs, noilgums arī ir pieci gadi, saskaņā ar šī panta pirmās daļas trešo punktu u.c., noilgumam „*apstājoties*”, ja persona izdara vēl kādu noziedzīgu nodarījumu, kas ļauj secināt, ka sodāmība un noilguma termiņi ir cieši saistīti, un persona nevar paļauties, ka tā nekad netiks saukta pie atbildības un piespriestā soda izpildes.

Viens no iespējamajiem soda veidiem saskaņā ar Krimināllikuma 55.pantu ir nosacīta brīvības atņemšana, ko piemēro gadījumos, kad tiesai ir radusies pārliecība, ka persona izvērtējot dažādus apstākļus, piemēram, personības iezīmes, soda apmēru, nodarījuma apmēru u.c, neizdarīs jaunus noziedzīgus nodarījumus. Krimināllikuma 63.panta trešās daļas trešais punkts nosaka, ka nosacīti notiesātas personas uzskatāmas par nesodītām pēc gada, skaitot no pārbaudes laika vai papildsoda izciešanas beigām, kas ļauj secināt, ka ne tikai reālas brīvības atņemšanas soda, bet arī nosacīti notiesātām personām saglabājas sodāmība, bet uz īsāku laiku kā reālas brīvības atņemšanas gadījumā.

Tieši 63.panta trešās daļas 4. – 8.punkts nosaka gadījumus, kad personas, kam piespriests reāls brīvības atņemšanas sods, tiek uzskatītas par nesodītām. Proti, termiņu sāk skaitīt no dienas, kad persona pilnībā izcietusi sodu – gan pamata, gan papildu, vai, ja atbrīvota pirms laika, tad no brīža, kad tā atbrīvota, saskaņā ar Krimināllikuma 63.panta ceturto un piekto daļu. Tātad, sākot ar vienu gadu, ja persona izcietusi īslaicīgu brīvības atņemšanas sodu, piespiedu darbu vai naudas sodu, līdz pat desmit gadiem, ja persona izcietusi sodu, kas ilgāks par desmit gadiem. Kā piemēru var minēt Krimināllikuma 260. pantu, kurā noteikti gadījumi, kad par Ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu pienākas sods. Svarīgi norādīt, ka, ja persona tiek sodīta pēc šī panta pirmās daļas, sodāmības termiņš skaitās no dienas, kad ir samaksāts naudas sods. Šajā gadījumā sodāmības dzēšanas termiņš ir viens gads. Bet, ja persona tiek sodīta, piemēram, pēc 260. panta otrās daļas, kas paredz arī autovadītāja tiesību atņemšanu līdz pieciem gadiem, tad termiņa skaitīšana sākas pēc šiem pieciem gadiem, jo ir gan pamatsods, gan papildu sods.³⁹ Turklāt jāpiemin, ka Krimināllikuma 63.panta ceturtajā daļā noteikts, ka piemēram, papildus soda - mantas konfiskācijas izpilde neietekmē sodāmības dzēšanas termiņa skaitīšanu.

³⁹Autores secinājums, kas radies, veicot Krimināllikuma normu interpretāciju.

Sodāmības izpratnes veicināšanai, autore veica aptauju izmantojot aptaujāšanu globālajā tīmeklī, laika posmā no 2021.gada 2.oktobra līdz 14.novembrim. Aptaujai atsaucās 40 respondenti, kas, autorprāt, protams, nav ļoti daudz, taču sniedz ieskatu tajā, kāda ir sabiedrības nostāja ar sodāmību saistītajos jautājumos. Viens no jautājumiem bija, vai sabiedrība uzskata, ka Krimināllikumā noteiktie sodāmības termiņi ir samērīgi. 85% respondentu atbildēja, ka „jā” vai „drīzāk jā”, savukārt 10% puda uzskatu, ka tie „nav samērīgi” un 5% uzskata, ka ir „nepieciešami grozījumi likumā” (*Skatīt pielikumu Nr.2*).

Autoresprāt, šie termiņi ir vērtējami kā maigi, un, autoresprāt, būtu grozāma tieši šī norma, kas nosaka sodāmības dzēšanās termiņus, tādējādi nepievienojoties sabiedrības nostājai, un vajadzētu nosakot bargākus termiņus tieši par konkrētiem noziedzīgajiem nodarījumiem, piemēram, ja persona izdara noziedzīgu nodarījumu kādai personai tīši, pastiprinošos apstākļos atņemot dzīvību, kas, autoresprāt, ir smagākais nodarījums pret personu, tad būtu nosakāms vēl ilgāks sodāmības termiņš, jo persona, kurai tika atņemta dzīvība vairs nekad nebūs, un nebūtu pieļaujama situācija, ka noziedzīgā nodarījuma veicējam pēc, piemēram, 10 gadiem dzīve „*atgriežas normālās sliedēs*” bez ierobežojumiem.

Autore veica Krimināllikuma 63.panta vēsturisko izpēti, lai secinātu, kas ir mainījies un kāpēc šī panta regulējuma tik bieži grozīts. Iepazīstoties ar regulējumu pirms katriem likuma grozījumiem, secināms, ka būtiski lielu izmaiņu nav, taču, viens grozījums, kas tika veikts 2012. gada 13. decembrī, ar ko grozīta 63. panta sestā daļa, autorei likās nozīmīgs un padziļinātas izpētes vērts. Ar šiem grozījumiem, konkrētā panta daļa ir izslēgta.

Krimināllikuma 63.panta sestā daļa pirms grozījumiem noteica, ka, ja persona izcietusi sodu, bet sodāmības termiņš nav beidzies, tad, izdarot jaunu noziedzīgu nodarījumu, sodāmības dzēšanās termiņš tiek pārtraukts. Par iepriekš izdarīto noziedzīgo nodarījumu, sodāmības termiņš tika skaitīts no brīža, kad ir reāli izciests sods par pēdējo noziedzīgo nodarījumu. Ja ir šāda situācija, tad persona uzskatāma par sodītu par abiem noziedzīgiem nodarījumiem būtiski vērā ņemt ir arī smagākā soda sodāmības dzēšanas termiņu.⁴⁰ Tiesu praksē skatīts gadījums, kas saistīts ar Krimināllikuma 63. panta sestās daļas izslēgšanu. Proti, Augstākās tiesas 2016. gada 11. februāra lēmumā lietā Nr.SKK-45/2016, tika vērtēts jautājums par sodāmības dzēšanu. Lietas būtība bija tajā, persona bija izdarījusi atkārtotu noziedzīgu nodarījumu. Tika secināts, ka iepriekšējā izdarītā noziedzīgā nodarījuma sodāmība bija dzēsusies 2014. gada 17. aprīlī. Respektīvi, persona atzīstama par nesodītu, jo sodāmība tika dzēsta vienu gadu pēc pārbaudes laika beigām. Attiecīgi, šajā gadījumā secināms, ka

⁴⁰Krimināllikums. LV likums. Pieņemts: 17.06.1998. Vēsturiskā redakcija, kas bija spēkā no 01.01.2012 - 31.12.2012[01.11.2021. red].

saistībā ar Krimināllikuma grozījumiem, kad tika izslēgta Krimināllikuma 63.panta sestā daļa „Pārbaudes laikā izdarīts noziedzīgs nodarījums nepārtrauc sodāmības dzēšanas termiņu”.⁴¹

Autores ieskatā interesants ir Krimināllikuma 63. pants, ir proti, tā septītā daļa, kas nosaka, ka tiesa par priekšzīmīgu uzvedību un godīgumu var noņemt personas sodāmību. Tomēr, ir nepieciešams norādīt, ka, kā redzams no tiesu prakses, katrā gadījumā tiek vērtēta arī sodītā personība.

Kā pēdējais posms sodāmības esamībā ir tās dzēšana, kas noņem visas sekas, ko tā radījusi, kas noteikts Krimināllikuma 63.panta devītajā daļā, tomēr, tā var notikt dažādos veidos. Dažkārt sodāmības noņemšanu un dzēšanu mēdz dēvēt arī latīniski *fictio juris*.⁴²

Vieni no tādiem, ir apžēlošana un amnestija. Tie ir veidi, kas noteikti Krimināllikuma 63.panta astotajā daļā par sodāmības noņemšanu un dzēšanu. Amnestija (vārds cēlies no grieķu valodas vārda *amnestia*– aizmirstāna), kas nozīmē augstākās varas aktu, ar kuru notiesātos var pilnīgi vai arī daļēji atbrīvot no soda vai arī mazināt soda mēru, to aizstājot.⁴³Jānorāda, ka ne vienmēr personas tiek amnestētas.

Latvijā amnestiju piešķir likumdevējs – Saeima, saskaņā ar Satversmes 45.panta otro teikumu. Amnestija tiek veikta uz speciāli šim nolūkam izdota likuma – Amnestijas likuma pamata, kurš nosaka kārtību, kādā var piemērot Amnestijas likumu, samazinot sodu, turklāt Amnestijas likuma 3.pants nosaka, kuros gadījumos tā nav piemērojama.⁴⁴

Tātad, resumējot, secināms, ka Amnestijas likums var atzīt personu par nesodītu, t.i., atzīt par nesodītu, līdz ar ko personai nav sodāmības un ar to saistīto kaitīgo seku. Attiecīgi, nerodas ierobežojumi turpmākajai dzīvei, kas izriet no sodāmības konstatēšanas.

Tomēr, ir vēl viens instruments, līdzīgs amnestijai – apžēlošana. Šie abi institūti ir līdzīgi un nereti tiek jaukti jo, autore uzskata, ka personas nav informētas par šo institūtu galvenajām atšķirībām.⁴⁵Proti, apžēlošanu veic Valsts Prezidents, kura viena no ekskluzīvajām kompetencēm, kas nav nevienam citam varas orgānam, ir apžēlošanas tiesība, saskaņā ar Satversmes 45.panta pirmo teikumu.

Arī apžēlošanas regulējums ir ietverts konkrēti šim nolūkam izstrādātā likumā – Apžēlošanas likumā, kurš tikai pieņemts 1998.gada 16.jūnijā. Jāatzīmē, ka Apžēlošanas likumi ir vairāki, jo Valsts prezidents regulāri veic kādu personu apžēlošanu. Šī likuma

⁴¹Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016.gada 11.februāra lēmums lietā Nr. SKK-45/2016. [29.10.2021. red].

⁴²Judins A. Par sodāmību Latvijas tiesās. Jurista VārdsNr.11(316), 2004.

⁴³Vārdnīcas *Britannica* skaidrojums angļu valodā. Pieejams: <https://www.britannica.com/topic/amnesty>; [aplūkots:01.11.2021].

Krastiņš.U., Liholaja.V., Hamkova.D. Krimināllikuma komentāri pirmā daļa (I – VIII2 nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 258.-260.lpp.

⁴⁴Amnestijas likums. LV likums. Pieņemts: 20.11.1997[01.11.2021. red].

⁴⁵Pumpuriņa I. Kad tad, ja ne tagad. Jurista VārdsNr.43 (548), 11.11.2008.

2.panta 5.punkts nosaka, ka viens no apžēlošanas veidiem ir sodāmības noņemšana, kas tika jau pieminēts iepriekš un regulēts Krimināllikuma 63.panta astotajā daļā. Apžēlošanu var lūgt sekojošos gadījumos: ja persona sodu izcieš Latvijas Republikā; personas, kas tikušas notiesātas ārvalstīs, bet nodotas Latvijai soda izciešanai, ja šī konkrētā ārvalsts piekrīt apžēlošanai, arī gadījumā, ja persona ir notiesāta Latvijā, bet sodu izcieš citā valstī, taču ar Latvijas piekrišanu apžēlošanai, kā arī persona, kas izcietusi sodu Latvijas Republikā. Svarīgi atcerēties, ka Apžēlošanas likums paredz, ka arī valsts prezidents pēc savas iniciatīvas var apžēlot personu. Runājot par termiņiem, apžēlošanu var lūgt pēc likumīgā spēkā stāšanās tiesas spriedumam, ja vien persona nav notiesāta par smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem, tomēr ne ātrāk kā tad, kad izciestas vismaz divas trešdaļas no faktiskā soda ilguma, bet, ja persona ir notiesāta uz mūžu, tad ne ātrāk kā pēc divdesmit izcietiem soda gadiem. Saskaņā ar Apžēlošanas likuma 2., 3., 4., 5. un 11.pantu, Apžēlošanu var lūgt atkārtoti ne ātrāk kā sešus mēnešus pēc iepriekšējās apžēlošanas noraidīšanas, bet ja to lūdz persona, kas ir notiesāta par smagu vai sevišķu smagu noziegumu, ne ātrāk kā pēc viena gada, kad ir noraidīta iepriekšējā apžēlošana, ja vien nav radušies kādi īpaši apstākļi, piemēram, smaga slimība.⁴⁶ Saskaņā ar esošo regulējumu, apžēlošanu notiesātie var lūgt Valsts prezidentam, kas pēcāk pats izlemj, vai konkrēto personu apžēlot un tādējādi noņemt sodāmību, vai arī nē. Kā piemērs šajā sakarā minams Anša Ataola Bērziņa gadījums, kad konkrētā persona tika apsūdzēta un notiesāta par masu nekārtībām, kas norisinājās 2009.gada janvārī Rīgā.⁴⁷ Sākotnēji personai tika piespriesta nosacīta brīvības atņemšana, bet, tā kā A.A.Bērziņš nepildīja Valsts probācijas dienesta uzliktos noteikumus, sods tika mainīts uz reālu brīvības atņemšanu.⁴⁸ Pēc nokļūšanas ieslodzījumu vietā, A.A. Bērziņš lūdza Valsts prezidentam Raimondam Vējonim apžēlošanu, taču tā tika noraidīta. Atkārtoti ar apžēlošanas lūgumu notiesātais vērsās pie tagadējā Latvijas Valsts prezidenta Egila Levita, kurš šoreiz personu apžēloja.⁴⁹

Iesākumā jāsecina, ka gan Krimināllikuma 63.pantā, gan iepriekš spēkā esošā Latvijas Kriminālkodeksa 54.pantā, sodāmības dzēšanas un noņemšanas principi pilnībā sakrīt, taču, būtiskākā atšķirība ir termiņu regulējumā, tieši uz sodāmības dzēšanas automātiski, bez citu institūtu iesaistes. Iepriekš autore norādīja, ka Krimināllikuma 63.panta trešās daļas gadījumā – personas atzīstamas par nesodītām pēc konkrēta laika notecējuma, piemēram, diviem gadiem, ja brīvības atņemšana bijusi līdz trim gadiem, bet ja brīvības atņemšana bijusi ilgāk

⁴⁶Apžēlošanas likums. LV likums. Pieņemts: 16.06.1998 [01.11.2021. red].

⁴⁷Šulmane D. Karoga lieta. Jurista VārdsNr.30 (984), 18.07.2017, 2.lpp.

⁴⁸Generāladvokāta Mihala Bobeka secinājumi lietā Nr. C-2/19 AP pret Piigiproskuratuur. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:62019CC0002&from=EN> [02.11.2021. red].

⁴⁹Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2016.gada 8.jūnija spriedums lietā K30-0382-16/15. Pieejams:<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/277977.pdf> [aplūkots: 25.10.2021].

par trim gadiem un mazāk par pieciem gadiem, tad persona tiek atzīta par nesodītu pēc pieciem gadiem u.c., taču ir daži svarīgi aspekti šajā sakarā, kas apskatāmi padziļināti.

Izvērtējot visu iepriekšminēto informāciju, autore uzskata, ka turpmāko gadu griezumā būtu jāvērtē sodāmības termiņu efektivitāte, ņemot vērā, ka tiesai var lūgt noņemt sodāmību, personas, kas patiesi nožēlo izdarīto un dara visu, lai tas neatkārtotos, to izmanto. Taču sodiem, autoresprāt, jāpaliek bargākiem, lai sabiedrību atturētu no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, jo nemazinās izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaits.⁵⁰

Lai arī sodāmības dzēšana un noņemšana juridiski dzēš personai izdarīta noziedzīga nodarījuma krimināltiesiskās sekas, tomēr sodāmība atstāj iespaidu uz personas turpmāko dzīvi, ko sīkāk darba autore analizē darba nākamajā apakšnodaļā.

Nākamajā darba apakšnodaļā autore apskata sodāmības rezultātā radušās sekas, kas personai rada dažāda veida ierobežojumus.

2.2. Noziedzīga nodarījuma recidīva sasaiste ar sodāmību

Saskaņā ar Krimināllikuma 27.pantu, noziedzīga nodarījuma recidīvs ir jauns tīšs noziedzīgs nodarījums, ko izdarījusi persona, kas iepriekš bijusi notiesāta par citu tīšu noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, ja sodāmība vēl par iepriekšējo noziedzīgo nodarījumu nav dzēsusies vai noņemta. Turklāt noziedzīga nodarījuma recidīvs ir cieši skatāms ar sodāmības institūtu, jo tas Krimināllikuma 48 .panta pirmās daļas pirmajā punktā ir norādīts kā atbildību pastiprinošs apstāklis. Attiecīgi, izriet arī kopsakarība ar atbildības institūtu. Recidīvs kā atbildības pastiprinošs apstāklis ietekmē noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju, kā rezultātā, arī piemērojamās tiesību normas var atšķirties, tādējādi mainoties arī sodāmības termiņiem. Recidīvs, ko mēdz dēvēt arī par atkārtota tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, būtiski ietekmē arī pašas sodāmības piemērošanu, t.i., par izdarītu noziedzīga nodarījuma recidīvu vēl nedzēstas sodāmības laikā, juridiskās sekas personai ir bargākas. Autore tālāk darbā pēta atsevišķas situācijas, kad tieši recidīvs ietekmē sodāmību visvairāk, kā arī autore pēta aptaujas rezultātus par sabiedrības viedokli šo problēmu/aktualitāti.⁵¹

Nosakot sodu, tiek ņemts vērā, vai ir izdarīts noziedzīga nodarījuma recidīvs, jo autore minēja iepriekš, šī fakta konstatēšana būtiski ietekmē tālākās personas soda juridiskās sekas. Darba ietvaros, kā minēts darba 2.1.apakšnodaļā, autore veica aptauju, lai noskaidrotu sabiedrības viedokli par dažādiem jautājumiem sodāmības tematā. Viens no jautājumiem, kas tika pētīts, bija arī par noziedzīgu nodarījumu recidīvu. Aptaujā, uz atvērtā tipa jautājumu par

⁵⁰Salīdzinājumam skatīt Centrālās statistikas pārvaldes statistiku par izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem Latvijas republikā 2020.gadā. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__NO__NOR/NOR010/table/tableViewLayout1/ [aplūkots: 25.10.2021.red].

⁵¹Niedre A. Noziegumu recidīvs un atbildība par to. Rīga: Latvijas Valsts universitāte, 1971, 5.lpp.

to, vai personām, kas izdara noziedzīga nodarījuma recidīvu, būtu jāpievērš īpaša uzmanība sabiedrībā, visi jeb 100% respondentu sniedza atbildi, ka piekrīt, ka noziedzīga nodarījuma recidīva izdarījušām personām ir jāvērs pastiprināta uzmanība sodāmības jautājumā (*skatīt pielikumu Nr.2*). Respektīvi, jāanalizē, vai esošais regulējums ir pietiekami bargs un to, kā palīdzēt recidīvu veikušām personām integrēties atpakaļ sabiedrībā. 25% no respondentiem norādīja, ka sodāmības sekām nākotnē būtu jābūt stingrākām, nekā personām, kas izdara noziedzīgu nodarījumu pirmo reizi. Arī Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas pirmais punkts, kā jau tika iepriekš minēts, nosaka, ka atbildību pastiprinošs apstāklis ir noziedzīgu nodarījumu recidīvs, tādējādi secināms, ka šīm personām tiek piešķirta papildus uzmanība un atbildība sodu piemērošanā, kam pievienojas arī sabiedrības daļa.

Interesanti norādīt, ka, piemēram, darba pirmajā nodaļā apskatītajā 1961.gada LPSR kriminālkodeksā ir minēts nevis termins „*recidīvs*”, bet gan „*recidīvists*”, nereti vēl mūsdienās tiek izmantots šis iepriekš lietotais termins, bet oficiāli Krimināllikumā tiek lietots jēdziens „*recidīvs*”.⁵²Iepriekš izklāstītais ļauj secināt, ka personas sodāmību var būtiski ietekmēt fakts, ka ir veikts recidīvs, t.i., sodāmības termiņi palielinās, kā arī personai rodas arvien lielākas problēmas iekļauties atpakaļ ikdienas dzīvē, tai skaitā aizliegumi, jo personas ilgāku laiku ir spiestas pavadīt brīvības atņemšanas vietā.

Turpinot recidīva institūta apskatu, kā iepriekš tika izklāstīts par sodāmības dzēšanu, dažviet, piemēram, judikatūrā, tiek uzsvērts, ka „*persona, nav izdarījusi recidīvu*”, tādējādi uzsverot, ka persona ir veikusi pretlikumīgu darbību pirmo reizi, un, autoresprāt, novērojams tāds kā mīkstinājums atbildībai, jo jāuzsver, ka noziedzīgu nodarījumu recidīva izdarīšanas brīdī personas sodāmības dzēšanas termiņš izbeidzas.

Viens, pēc autores domām, interesants spriedums par šo pašu pamatu, ir saistībā ar to, kādos gadījumos un kā praksē tiek pielietota soda termiņa dzēšana un skaitīšana no jauna. Respektīvi, Rīgas rajona tiesa 2017.gada 31.maijā skatīja lietu Nr.11520026216. Lietas būtība ir tajā, ka apsūdzētais, izdarot vairākas Krimināllikumā noteiktas kā sodāmas darbības, t.sk., vadīja automašīnu bez transportlīdzekļa vadītāja apliecības, neievēroja ceļa zīmes, brauca ar transportlīdzekli, kuram saskaņā ar Ministru Kabineta noteikumiem Nr.295, „*Par transportlīdzekļu valsts tehnisko apskati un tehnisko kontroli uz ceļiem*”⁵³ un šo noteikumu pielikuma 503.1.1. koda prasības, kas nosaka, ka, izmantojot transportlīdzekli ceļu satiksmē, tā tehniskajam stāvoklim un aprīkojumam jāatbilst šo noteikumu pielikumā minētajām būtiskajām prasībām. Apsūdzētais nebija vadīto transporta līdzekli aprīkojis ar riepām, kurām

⁵²Latvijas kriminālkodekss (iepriekš Latvijas PSR kriminālkodekss). LV likums. Pieņemts: 06.01.1961. Spēku zaudējis: 01.04.1999 [25.10.2021. red].

⁵³Noteikumi par transportlīdzekļu valsts tehnisko apskati un tehnisko kontroli: Ministru kabineta 2004.gada 29.aprīļa noteikumi Nr.466. Latvijas VēstnesisNr.69, 2004.

jābūt pietiekamām riepju nodilumam, kas neapdraudētu citu satiksmes dalībnieku drošību (riepju nodilumu) izraisīja avāriju, iebraucot kokā. Automašīnā atradās vēl divi pasažieri, kuri guva vidēji smagus miesas bojājumus. Tiesa, protams, skatot lietu, ņēma vērā arī vainīgā personību un iepriekšējo sodāmību. Kā izrādījās, persona iepriekš bija vairākkārt sodīta par administratīvajiem pārkāpumiem, kā arī, vēl nebija dzēsta sodāmība, turklāt par brīvības atņemšanu. Spriedumā tika ietverta norāde uz Krimināllikuma 48.pantu, kas liecina, ka tiesa skaidri konkrētajā lietā atzina, ka ir izveidojies noziedzīga nodarījuma recidīvs, turklāt, objektīvi vērtējot lietu, tiesa nav bijusi pārliecināta, ka apsūdzētais vairs neizdarīs kādu citu noziedzīgu nodarījumu, kā rezultātā, personai tika piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts sods, turklāt, soda izciešanas termiņš tiek skaitīts no 2017.gada 31.maija, tātad arī sodāmība personai dzēsīsies, vien skaitot laiku no sprieduma spēkā stāšanās datuma. Attiecīgi, autore var secināt, ka, ja konkrētais noziedzīgais nodarījums nebūtu izdarīts tobrīd, vai tas nebūtu atzīts kā tīšs, iespējams, sodāmība šai personai jau būtu dzēsta vai arī tas notiktu daudz ātrāk nekā tagadējā situācijā.⁵⁴

Vēl viens tiesu prakses piemērs-Valkas rajona tiesā 2005.gadā tika skatīta lieta Nr. K38-191/05, kurā tiesa atzina par vainīgu personu par noziedzīga nozieguma izdarīšanu saskaņā ar Krimināllikuma 312.pantu, taču, piemērojot KL 59.panta trešo daļu, no soda persona tika atbrīvota. Sākotnēji pirmā instance, izvērtējot humānisma principus un iemeslus, kādēļ tika izdarīts noziedzīgs noziegums, atzina, ka pa persona nav atzīstama par noziedzīga nodarījuma recidīva izdarītāju, taču tas bija kļūdaini, jo vēl iepriekšējā sodāmība nebija dzēsusies. Konkrētā tiesu prakses lieta raisa ievērību, jo pat tiesību zinātniece Latvijas Universitātes profesore Valentija Liholaja šo spriedumu vērtējusi savā publikācijā juridiskajā žurnālā „*Jurista Vārds*”, pasakot, ka Krimināllikuma 59.panta piemērošanas nosacījumi bijuši kļūdaini, jo, tulkojot normu, saprotams, ka 59.panta trešā daļa atbrīvo no soda, nevis no tā izciešanas.⁵⁵ Autore daļēji pievienojas profesores paustajam viedoklim, jo, ņemot vērā, ka konkrētā Jurista Vārda publikācija ir publicēta 2008.gadā, turklāt ir bijuši grozījumi Krimināllikumā, jāsecina, ka šī brīža Krimināllikuma redakcijā 59. pantā ir skaidra norāde „*atbrīvošana no soda vai soda izciešanas*”, tomēr tā brīža regulējumam neatbilstoša.

Jāsecina, ka ne vienmēr tiesa secina un norāda noziedzīga nodarījuma recidīvu kā vainu pastiprinošu apstākli, taču, kā iepriekš tika minēts, katrs gadījums tiek skatīts individuāli, kas dod skatījumu, ka tiesību nozare turpina attīstīties, kā rezultātā arī krimināltiesību institūti, tai skaitā, sodāmības institūts pilnveidojas. Autore min būtisku

⁵⁴Rīgas rajona tiesas 2017.gada 31.maijā spriedums lietā Nr.11520026216, motīvu daļa. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/318772.pdf> [aplūkots:11.10.2021].

⁵⁵Liholaja.V. Personas atbrīvošana no kriminālatbildības, no soda vai no soda izciešanas. Jurista VārdsNr.12 (517), 26.03.2008 [28.10.2021. red].

iezīmi, ka noziedzīga nodarījuma recidīva gadījums ietekmē ne tikai sodāmības termiņu, bet arī aizliegumus personai nākotnē ieņemt amatus, pilntiesīgi dzīvot, jo recidīvu veikušo personu skaits Latvijā nav mazs un būtu risināms, vairāk sabiedrību informējot par iespējamajām sekām, ietekmi uz soda piemērošanu un noteikšanu, jo, autoresprāt, personas neapzinās iespējamās sekas un to ietekmi, par ko liecina izdarīto recidīvu skaits.⁵⁶

Nākamajā darba apakšnodaļā autore pēta tieši sodāmības radītās sekas uz visu dzīvi, kas var ietekmēt jebkuru personu, kas atzīta par vainīgu saskaņā ar likumu.

2.3. Sodāmības radītās sekas – dzīvi ietekmējošie aizliegumi

Zināms, ka krimināli sodītām personām ir ļoti daudz un dažādu aizliegumu ieņemt konkrētus amatus un sodāmība atstāj sekas uz visu dzīvi. Autore šajā darba nodaļā pēta krimināli sodītu personu dzīves šķēršļus, ko rada kādreiz bijusi sodāmība, šo seku samērīgumu un nepieciešamību mainīt šī brīža regulējumu.

Būtiski, autoresprāt, ir nošķirami gadījumi, kad persona ir sodīta par tīša un netīša jeb aiz neuzmanības izdarīta noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Ir svarīgas arī atšķirības, kad persona, skatot iespējas nodarboties ar dažādām profesijām un ieņemt amatus, piemēram, vēlas ieņemt amatu valsts sektorā vai privātajā sektorā, ko autore skata turpmāk.

Darba izpētes ietvaros autorei neradās pārlicība, ka privātajā sektorā būtu novērojami strikti ierobežojumi nodarbinātībā, jo personas privātajā sektorā vairāk uzticas personu godīgumam, tikai atsevišķos gadījumos pārbaudot informāciju pieejamajos reģistros.⁵⁷ Taču valsts jeb publiskajā sektorā sodāmība ir daudz būtiskāka un tiek ņemta vērā. Piemēram, likuma „Par tiesu varu” 55.panta 1.punkts nosaka, ka personas, neatkarīgi no sodāmības dzēšanās vai noņemšanas fakta, nevar pretendēt uz tiesneša amatu.⁵⁸ Autoresprāt, tas ir saistīts tieši ar to, ka publiskajā sektorā lielākoties visas personas ir nodarbinātas kā valsts ierēdņi vai amatpersonas. Būtībā šīm personām būtu jābūt bez sodāmības, lai sabiedrībā nerastos diskusijas par korupciju un nevienlīdzību. Svarīgi minēt, ka ne vienmēr amata ieņemšanu ietekmē faktors, ka sodāmība ir dzēsta vai noņemta. Ne vien Krimināllikums, bet gan arī citi tiesību akti regulē šo jautājumu, piemēram, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45. panta trīs prim panta otrās prim viens daļas 1. un 2.punktā ir noteikts, ka sodītas personas nevar būt par viesģimenēm, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas,⁵⁹ līdzīgam regulējumam

⁵⁶Salīdzinājumam skatīt Ieslodzījumu vietu pārvaldes 2020.gada pārskatu par notiesātajām personām., 9.lpp. Pieejams: [https://www.ievp.gov.lv/lv/media/4909/download\[aplūkots:25.10.2021\]](https://www.ievp.gov.lv/lv/media/4909/download[aplūkots:25.10.2021]).

⁵⁷Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs. Soda reģistri. Pieejams: <https://www.ic.iem.gov.lv/lv> [14.11.2021. red].

⁵⁸Likums „Par tiesu varu”. LV likums. Pieņemts: 15.12.1992 [10.12.2021. red].

⁵⁹Bērnu tiesību aizsardzības likums. LV likums. Pieņemts: 19.06.1998 [09.11.2021. red].

esot arī citos likumos, kas saistīti ar sodāmību.⁶⁰Šie ir likumi, kas nav krimināltiesību tvērumā jeb tiek saukti par speciālajām normām. Lai gan Krimināllikuma 63.pants regulē to, kā sodāmība dzēšas un persona tiek uzskatīta par nesodītu un zūd sodāmības sekas, ir jāņem vērā, ka citos, iepriekš minētajos likumos, var būt norādīts, ka ierobežojums pastāv, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšana, tādēļ secināms, ka lai gan saskaņā ar Krimināllikumu sodāmība dzēšas, tās sekas var un tiek paredzētas citos likumos, kur šo faktu nemaina tā dzēšanās, tātad, tā paliek uz visu dzīvi, jo sodāmības fakts saglabājas sodu reģistra arhīvā.⁶¹

Prof., Dr.iur. Sanita Osipova rakstā „*Sodītas personas kā valsts stigmatizēta grupa Satversmes tiesas judikatūrā*” min vairākus Latvijas Republikas Satversmes tiesas(turpmāk- Satversmes tiesas) spriedumus par ierobežojošiem aspektiem sodāmības sakarā.⁶² Lielākoties spriedumi ir par aizliegumu izvēlēties nodarbošanos, ņemot vērā, ka personas ir bijušas sodītas par smagiem un sevišķi smagiem noziedzīgiem nodarījumiem. Viens no piemēriem, ko autore vēlas minēt, ir Satversmes tiesas spriedums par sodītas personas tiesībām ieņemt kapitālsabiedrību valdes locekļu amatus. Lietas būtība- 2014.gadā Saeima pieņēma „*Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likumu*”, kura 37. panta ceturtās daļas otrajā punktā noteikts, ka ieņemt padomes locekļa amatu nedrīkst persona, kas ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neņemot vērā, vai sodāmība ir dzēsta vai noņemta.⁶³ Iesniedzējs apstrīdēja šīs normas atbilstību Satversmes 106.panta pirmajam teikumam, t.i., norma paredz brīvi izvēlēties nodarbošanos. Tika secināts, ka konkrētā norma ierobežo personas tiesības. Taču tika skaidrots, vai ierobežošanai ir leģitīms mērķis, pēc kā tika secināts, ka ir redzams leģitīms mērķis, konkrētāk- ierobežojums ir sabiedrības labklājības nodrošināšanai, turklāt ir absolūts raksturs, kas nozīmē, ka uz visām personām šis aizliegums attiecas vienādi. Nav pieļaujama individuāla vērtēšana, turklāt aizliegums ir uz mūžu, tas nozīmē, ka persona, kas ir sodīta, nekad nevarēs ieņemt šo amatu.⁶⁴ Autore uzskata, ka svarīgi bija norādīt šo lietu kā piemēru, ka ir arī dažādi citi ierobežojumi, kuriem ir leģitīms mērķis un attiecas uz ikvienu personu, nepastāvot apstāklim, ka varētu būt individuāli apstākļi. Turklāt šī lieta norāda, ka ir arī ierobežojumi, kas ietekmē personu uz mūžu, respektīvi, personai savā dzīves laikā konkrētais amats vairs nekad nebūs pieejams, kas ir viena no smagākajām sekām, jo personas, nereti, maina nodarbošanos bieži.

⁶⁰Piemēram, Valsts pārvaldes iekārtas likums. LV likums. Pieņemts: 06.06.2002 [09.11.2021. red].

⁶¹Malojlo M. Par personas tiesībām izvēlēties sev vēlamu nodarbošanos. Jurista Vārds, Nr.5 (1115), 2020.

⁶²Osipova S. Sodītas personas kā valsts stigmatizēta grupa Satversmes tiesas judikatūrā. RSU elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls, Nr.2,(20), 2021, 31.-32.lpp.

⁶³Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likums. LV likums. Pieņemts: 16.10.2014 [12.12.2021. red].

⁶⁴Satversmes tiesas 2020.gada 17.decembra spriedums lietā Nr.2020-18-01, Latvijas VēstnesisNr.246, 2020.

Kā jau minēts iepriekš, par personas sodāmības faktu pārliecināties var ikviens, izmantojot Sodu reģistrus. Tos regulē Sodu reģistra likums.⁶⁵Sodu reģistri ir iespēja darba devējiem noskaidrot, vai konkrētā persona ir sodīta iepriekš vai nē. Ir gadījumi, kad darba devējs arī norāda, ka personai, lai ieņemtu konkrētu amatu valsts pārvaldē, ir jābūt nesodītai personai un jāatbilst konkrētu likumu pantiem, kuros noteiktas prasības amata pretendentiem. Piemēram, likuma „Par policiju” 21.panta pirmās daļas otrais punkts nosaka, ka par pašvaldības policistu nevar kļūt persona, kurai ir sodāmība, neatkarīgi no tās dzēšanas vai noņemšanas.⁶⁶Sodu reģistri ir kopums, kuros tiek apkopoti visi izdarītie noziedzīgie nodarījumi Latvijā. Informāciju no sodu reģistriem var iegūt jebkura persona, pieslēdzoties caur portālu <https://e.ic.iem.gov.lv/lv/>, pieprasot izziņu un apmaksājot tās sagatavošanu, šajā gadījumā informāciju persona redzēs tikai par sevi. Kā iepriekš tika minēts, arī darba devēji un citas personas var piekļūt informācijai no reģistriem.⁶⁷Šie sodu reģistri, pēc autores domām, ir efektīvi, jo sasniedz mērķi izpildīt likuma prasības, tomēr aktuāls ir jautājums par to, cik bieži tie tiek izmantoti. Kopsakarā ar sodu reģistriem, ir jāmin, ka, lai strādātu, piemēram, lidostā „Rīga”, pretendents jāatbilst likuma „Par aviāciju” 57.prim panta prasībām, tai skaitā personai nedrīkst būt sodāmība, proti, darba devējs to var pieprasīt no kandidāta izziņas formā, vai arī pats darba devējs- šajā gadījumā VAS „Lidosta Rīga” var lūgt izziņu no sodu reģistriem.⁶⁸Darba ietvaros, kā minēts darba iepriekšējās nodaļās, autore veica aptauju, analizējot sabiedrības viedokli par aktuālajiem jautājumiem saistībā ar sodāmību. Viens no jautājumiem, kas respondentiem tika uzdots, bija par to, vai viņi ir novērojuši, ka sodāmības dēļ, krimināli sodītām personām ir tikusi liegta iespēja ieņemt attiecīgus amatus, uz ko atbildes bija dažādas. Attiecīgi, gandrīz puse respondentu jeb 45% norādīja, ka ir saskārušies ar šādu situāciju, un vairāk kā puse jeb aptuveni 55%, norādīja, ka nav saskārušies ar šādu problēmu darba vietā (*skatīt pielikumuNr.2*). Autoresprāt, var secināt, ka ne visās darbavietās tiek pievērsta uzmanība sodāmības faktam. Turklāt, otrs būtiskais jautājums, kas tika uzdots respondentiem, bija par to, vai personas atbalsta, ka darba devējam ir tiesības iegūt datus no reģistriem par sodāmību. Absolūti lielākā daļa jeb 77,5% norādīja, ka atbalsta šādu tiesību piešķiršanu darba devējiem, savukārt, 20% aptaujāto iebilda pret to un 2,5% respondentu nebija viedokļa šajā jautājumā (*skatīt pielikumuNr.2*).Atzīmējams, ka jebkura persona var iegūt informāciju par savu sodāmību no šiem sodu reģistriem. Autore pievienojas arī doktrīnā paustajiem viedokļiem par sodāmības ietekmes sekām uz

⁶⁵Sodu reģistra likums. LV likums. Pieņemts: 10.10.2013 [07.11.2021. red].

⁶⁶Likums „Par policiju”. LV likums. Pieņemts: 04.06.1991 [12.12.2021. red].

⁶⁷Iekšlietu ministrija. Atvieglos elektroniskās izziņas par nesodāmību saņemšanu. Pieejams:<https://juristavards.lv/zinas/279939-atvieglos-elektroniskas-izzinas-par-nesodamibu-sanemšanu/>[04.11.2021. red].

⁶⁸Likums „Par aviāciju”. LV likums. Pieņemts: 05.10.1994 [17.12.2021. red].

ieņemamajiem amatiem, proti, dr.iur. Andrejs Judins ir paudis uzskatu, ka nebūtu korekti un morāli pieņemami, ka par izvarošanu saistīta persona reiz kļūst par prokuroru vai tiesnesi, kam autore pievienojas, taču būtu nepieciešams izstrādāt kārtību, nosakot, par kuru noziedzīgo nodarījumu veikšanu būtu nosakāms ierobežojums, bet par kuriem nē, jo noziedzīgi nodarījumi ir dažāda veida un smaguma.⁶⁹ Arī Prokuratūras likuma 37. panta pirmās daļas ceturtais punkts nosaka, ka persona nevar kandidēt uz prokurora amatu un kļūt par prokuroru, ja ir sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem, turklāt neatkarīgi, vai sodāmība ir noņemta vai dzēsta.⁷⁰

Sodāmība var radīt sekas ne tikai attiecībā uz karjeru un darba iespējām. Ir gadījumi, kad personas sodāmības dēļ, personai nav tiesības, piemēram, uz izklaidi, iespēju nirt Kolkasragā.⁷¹ Nesen tika skatīta situācija, kad personai bijusi sodāmība pagājušā gadsimta beigās, kura sen bija dzēsusies, taču, kad persona vēlējas nirt atļautajā sezonā Kolkasragā, izpētot personas sodāmības vēsturi, viņam tika liegta šī iespēja. Analizējot saistītos normatīvos aktus ar šo gadījumu, autore secina, ka „*Jūras vides aizsardzības un pārvaldes likuma*” 19.prim panta otrajā daļā ir noteikts, ka niršanai personai ir nepieciešama Nacionālo bruņoto spēku Jūras spēku flotiles Krasta apsardzes dienesta atļauja.⁷² Savukārt Ministru Kabineta noteikumu Nr.133 „*Noteikumi par niršanu jūrā ierobežotās teritorijās*” trešajā punktā ir noteikts, ka persona nedrīkst būt sodīta, lai iegūtu šo atļauju.⁷³ Konkrētais gadījums liek secināt, ka joprojām nav sakārtots sodāmības jautājums tieši termiņu tvērumā, konkrēto normatīvo aktu tvērumā nav novērotas tiešas norādes „*neatkarīgi no sodāmības noņemšanas vai dzēšanas*”, turklāt aizlieguma sodāmības termiņi netiek konkretizēti. Šeit būtu jāanalizē, vai ir ievērojams sodāmības samērīgums, ņemot vērā, kad sodāmības termiņš beidzies pirms ilga laika un persona vēlās veikt iespējams neilgstošu izklaides darbību.

Vēl viena no jomām, kurā sodāmība ietekmē personu arī pēc tās dzēšanas, ir par nodarbinātību ar nepilngadīgajiem. Attiecīgi, sodītai personai var būt problēmas ieņemt tādus amatus kā pedagogs un citus, kas saistīti ar bērniem, saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72.pantu, kurš nosaka, ka personas, kas sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistītas ar vardarbību, neatkarīgi no sodāmības un tās dzēšanas, nedrīkst strādāt nekāda veida pasākumos, kuros piedalās bērni. Arī Izglītības likuma 50.pants nosaka, ka persona, kas sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu likumā noteiktajā kārtībā, neņemot vērā sodāmības

⁶⁹Laganovskis G. Sodāmība un tās sekas uz karjeru. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/274668-sodamiba-un-tas-sekas-uz-karjeru-2015> [05.11.2021. red].

⁷⁰Prokuratūras likums. LV likums. Pieņemts: 19.05.1994 [17.12.2021. red].

⁷¹Par situāciju darba autore guva informāciju no personas X, intervija veikta 10.12.2021 [nav publicēts].

⁷²Jūras vides aizsardzības un pārvaldības likums. LV likums. Pieņemts: 28.10.2010 [14.12.2021. red].

⁷³Noteikumi par niršanu jūrā ierobežotās teritorijās: Ministru Kabineta 2016.gada 1.marta noteikumi Nr. 133. Latvijas Vēstnesis, Nr.47, 2016.

noņemšanu vai dzēšanu, nedrīkst strādāt par pedagogu. Analizējot konkrēto tiesību normas pantu, ir jānorāda konkrēta nianse – attiecīgi, 2012.gada 5.jūlijā tika veikti grozījumi Izglītības likumā, kuri spēkā stājās 2012.gada 1.oktobrī, proti, tie paredzēja Izglītības likuma 50. Panta pirmo punktu izteikt redakcijā, kad ir pieļaujams izņēmums personai strādāt par pedagogu, ja Ministru Kabineta noteikta institūcija, izvērtējot konkrētos apstākļus, ir atļāvusi personai tomēr ieņemt šo amatu.⁷⁴ Kopsakarā ar šī likuma grozījumiem autore aplūkoja arī Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra spriedumu lietā Nr.2017-07-01. Lietas būtības iesniedzējs uzskata, ka Izglītības likuma 50. panta pirmais punkts neatbilst Latvijas Republikas Satversmes 106.pantam. Persona strādāja par sporta un peldēšanas treneri, taču, tiklīdz tika uzzināts, ka 90.gadu laikā persona ir bijusi sodīta par tīša smaga noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, darba vieta izbeidza darba tiesiskās attiecības. Turklāt iesniedzējs uzskatīja, ka pastāv absolūtais ierobežojums, jo viņš nevar lūgt Ministru Kabineta noteiktai institūcijai izvērtēt viņa atbilstību pedagoga amatam. Lietas gaitā tika pieaicināta gan Latvijas Republikas Saeima, gan Dr.iur. Andrejs Judins, Dr.iur Valentija Liholaja u.c., rezultātā secinot, ka tiesību norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes 106. Pantam un tiesību normu atzīstot par spēkā neesošu no 2018. gada 1.jūnija.⁷⁵

Plaši tiek diskutēts par Bērnu aizsardzības likuma 72.panta atbilstību Satversmes atsevišķiem pantiem. Jānorāda, ka šis pants ir vairākkārt ticis grozīts. Satversmes tiesā tikusi ierosināts kāda lieta pēc Augstākās tiesas pieteikuma par šī panta atbilstību Satversmes 91.pantam un 106. Pantam, kurā noteikts aizliegums strādāt iestādēs, kas saistītas ar bērniem sodītas personas. Tiesa atzina, ka pantā noteikts absolūtais aizliegums, kā arī secināja, ka 72.pants neatbilst Satversmes 106.pantam, rezultātā nosakot, ka ar 2022.gada 1.janvārī Bērnu aizsardzības likuma 72.panta piektās daļas pirmais punkts ir atzīstams par spēkā neesošu.⁷⁶

Sodāmības esība ietekmē dažādu profesiju pārstāvjus, un vienas no šīm profesijām, ir ārstniecības personas, proti, kļūšana par prakses ārstu. Likuma „*Par prakses ārstiem*” 4.panta trešais punkts nosaka, ka personas, kuras ir notiesātas par tīšu noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, pat ja tās ir atbrīvotas no soda, vai ir bijusi amnestija vai apžēlošana, vai ir iestājies sodāmības noilgums sodāmību noņemot un dzēšot, nevar kļūt par prakses ārstu.⁷⁷

Skatot valsts dienesta nodarbinātības regulējumu, respektīvi, Valsts civildienesta 7.panta pirmās daļas piekto punktu, kurā noteikts, ka uz ierēdņa amatu var pretendēt persona,

⁷⁴Grozījumi Izglītības likumā. LV likums. Pieņemts: 05.07.2012 [10.12.2021. red].

⁷⁵Satversmes tiesas 2017.gada 25.novembra spriedums lietā Nr.2017-07-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2017/03/2017-07-01_Spriedums.pdf [12.12.2021. red].

⁷⁶Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta spriedums lietā Nr. 2020-36-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2020/07/2020-36-01_Spriedums.pdf#search= [aplūkots:20.10.2021].

⁷⁷Likums „Par prakses ārstiem”. LV likums. Pieņemts: 24.04.1997 [05.12.2021. red].

kura nav sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu un kurai ir noņemta vai dzēsta sodāmība.⁷⁸

Autores ieskatā bija interesanti izpētīt arī vairāk privāto tiesību jomā esošu nodarbinātības formu un tā regulējumu, proti, apsardzes darbinieku profesionālās iespējas, ņemot vērā sodāmību. Apsardzes darbības likuma 15.panta pirmais punkts nosaka, ka personai nedrīkst izsniegt apsarga sertifikātu pirms sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, ja persona ir sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai par alkoholisko dzērienu, narkotisko vai citu apreibinošo vielu iespaidā izdarīto noziedzīgo nodarījumu.⁷⁹ No minētā secināms, ka personai, kad tās sodāmība ir dzēsta vai noņemta, tomēr pastāv iespēja iegūt apsardzes sertifikātu, kas liek noprast, ka ne visos gadījumos sodāmības esība ietekmē visus noteiktos gadījumus, kad tiesību normās ir minēti ar sodāmību saistīti ierobežojumi.

Arī autores veiktās aptaujas ietvaros korespondentiem tika lūgts atbildēt uz jautājumu, vai tās atbalsta, ka sodītas personas nevar kandidēt un tikt ievēlētas Latvijas Republikas Saeimā, uz ko absolūtais vairākums jeb 85% atbildēja, ka atbalsta šo aizliegumu, 10% neatbalsta, taču 2% šajā jautājumā nebija viedokļa, kas ļauj secināt, ka sabiedrībai rūp amatpersonu, deputātu un citu augstu amatu personu sodāmības neesamība. Arī autore, izsakot savu subjektīvo viedokli uzskata, ka šis aizliegums ir samērīgs un pat nepieciešams, jo veicot aptauju, tika identificētas sabiedrībā pastāvošas problēmas, viena no tām - respondenti uzskata, ka Latvijā ir iespējams nokļūt augstos amatos ar sodāmību (apgalvojums ir domāts kā sava veida „pazīšanās sakari”) (*skatīt pielikumu Nr.2.*) Protams, tas ir subjektīvs viedoklis, taču būtu jāveido dažādu veidu kampaņas, lai sabiedrībai pierādītu, ka likumi, aizliegumi un ierobežojumi attiecas uz visiem, neatkarīgi no personas finansiālā stāvokļa, amata, izglītības u.c. apstākļiem, lai izskaustu šo stereotipu.

Interesanta ir lieta, kura tika ierosināta par likuma „*Par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas*” 4.panta ceturrtā punkta atbilstību Satversmes 101.pantam un 106.pantam.⁸⁰ Lietas būtība ir par to, ka persona pildīja savu profesionālo dienestu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādē, līdz tika atstādināts, pamatojoties uz neatbilstību amatam, jo ticis sodīts par tīšu noziedzīgu nodarījumu. Persona uzskatīja, ka ir pārkāptas viņa tiesības, kas ietvertas Satversmes 101.pantā – pildīt valsts dienestu un 106.pantā - par to, ka var brīvi izvēlēties nodarbošanos. Šajā lietā turpinās Satversmes tiesas tiesvedība un darba tapšanas

⁷⁸Valsts civildienesta likums. LV likums. Pieņemts: 07.09.2000 [13.12.2021. red].

⁷⁹Apsardzes darbības likums. LV likums. Pieņemts:13.02.2014 [13.12.2021. red].

⁸⁰Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums. LR likums. 4.panta 4.punkts. Pieņemts: 15.06.2006 [03.11.2021 red].

laikā tiesas nolēmums vēl nav pasludināts.⁸¹ Autoresprāt, jāsecina, ka sabiedrību būtu aktīvāk jāinformē, prezentējot sodāmības problemātiku un izrietošās sekas, kas ietekmē, nereti, visu dzīvi.

Kopumā secināms, ka profesijas, kurās sodāmības fakts rada ierobežojumus, ir ļoti daudz. Ir dažādi viedokļi sabiedrībā par to vai šie aizliegumi ir nesamērīgi. Analizējot arī iesniegtās iniciatīvas, kas ir vai tiek plānotas iesniegt Latvijas Republikas Saeimā, autore atrada iniciatīvu, kur personas tiek aicinātas parakstīties par profesionālo iespēju paplašināšanu agrāk sodītām personām.⁸² Viens no jautājumiem, kas tika apskatīts rūpīgāk autores veiktajā aptaujā, bija par to, vai šī brīža sodāmības ierobežojumi un aizliegumi ir samērīgi. 30% no aptaujātajiem uzskata, ka tie ir samērīgi, turklāt katram bija savs pamatojums. Vairums aptaujāto izteica pamatojumu, ka cilvēkam pašam jāizvērtē savas rīcības sekas, citi uzskatīja, ka tos vajadzētu pat vēl stingrākus. Savukārt 27,5% aptaujāto par šo jautājumu nebija viedokļa un atlikušie 42,5% uzskatīja, ka tie ir nesamērīgi, ka tos vajadzētu grozīt un katrai situāciju skatīt individuāli (*skatīt pielikumu Nr.2*). Autores viedoklis šajā jautājumā dalās, attiecīgi, ir jāvērtē gadījumi individuāli, kā arī, iespēju robežās varētu pieņemt stingrākus mērus aizliegumiem. Kā iepriekš minēts, jau kopš 2019. gada 7. oktobra tiek vākti paraksti par iniciatīvas iesniegšanu Latvijas Republikas Saeimā, lai paplašinātu agrāk sodītu personu profesionālās iespējas. Šī iniciatīva, autoresprāt, vērtējama pozitīvi, jo būtu jāanalizē katra situācija individuāli, arīdzan samazinot ierobežojumus un aizliegumus, uz ko norāda arī autores veiktās aptaujas rezultāti, jo 70% aptaujāto piekrīt apgalvojumam par nepieciešamību katru situāciju vērtēt individuāli, kas ļauj secināt, ka par šo tēmu sabiedrībā netiek aktuāli spriests, un šī problēma būtu aktualizējama, piemēram, ar informatīvas kampaņas izvērsšanu sociālajos tīklos un ar sabiedrisko mediju palīdzību (*skatīt pielikumu Nr.2*).

Analizētie aizliegumi kopumā ļauj secināt, ka ir daudz ierobežojumu un aizliegumu, kas izriet no sodāmības, taču ne visi tie ir terminēti uz visu atlikušo personas dzīvi. Sabiedrībā joprojām ir dažādi viedokļi par sodāmības būtību uz karjeru un citiem aizliegumiem, ko persona kā brīvā, demokrātiskā valstī varētu darīt, ir nepieciešams informēt sabiedrību par sodāmības nozīmi, par sekām, lai sabiedrībā pēc iespējas mazāk būtu noziedzīga nodarījumus izdarījušas personas, jo var gadīties situācijas, kad agrā vecumā, personas neapzinīguma un neizpratnes dēļ, var rasties ierobežojumi uz visu atlikušo dzīvi, jo nereti personas ilgi ir sev

⁸¹Satversmes tiesas 2020.gada 11.septembra lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2020/09/2020-50-01_Lemums_par_ierosinasanu-1.pdf [aplūkots: 29.10.2021].

⁸²Biedrības „BONA FIDE LATVIA” iniciatīva paplašināt profesionālās iespējas agrāk sodītiem cilvēkiem. Pieejams: <https://manabalss.lv/paplasinat-profionalas-iespejas-agrak-soditiem-cilvekiem/show> [13.12.2021. red].

piemērotākās nodarbinātības formas meklējumos, un var nākties nožēlot savas nezināšanas vai nesapratnes kļūdas.

Kā jau minēts darba sākumā, tad noziedzīgumus nodarījumus veic ne tikai pilngadīgas, bet arī nepilngadīgas personas, tādēļ nākamajā darba apakšnodaļā autore skata sodāmību un nepilngadīgo institūtu.

2.4. Sodāmības ietekme nepilngadīgajiem

Par nepilngadīgām personām jeb bērniem tiek uzskatītas personas, kas nav sasniegušas 18 gadu vecumu, saskaņā ar Bērnu aizsardzības likuma 3.panta pirmo daļu. Nepilngadīgo personu un sodāmības radīto seku analīze jāsāk ar norādi, ka 2022.gada 1. Janvārī spēkā stāsies Krimināllikuma 65.panta daļu un 66. pieci prim panta ceturtais daļas grozījumi.⁸³Autore uzskata, ka šie 2020.gada 17.decembra likuma grozījumi ir uzskatāmi ko par nepilngadīgo kriminālatbildības reformas sākumu. Grozījumu mērķis ir mainīt regulējumu attiecībā uz kriminālatbildības piemērošanas nepilngadīgām personā, to nepilngadīgām piemērojot tikai atsevišķās situācijās, tādējādi pārējos gadījumos piemērojot audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus. Autoresprāt, ir labs veids, kas iespējams savu efektivitāti parādīs tikai pēc vairākiem gadiem, ka laika gaitā, iedzīvinot šos grozījumus, nepilngadīgas personas tiks pasargātas no sodāmības bardzības un tādējādi sodāmības negatīvajām sekām.⁸⁴Skatot kopsakarā ar vēsturiski spēkā bijušajiem likumiem, kas pētīti darba pirmajā nodaļā, jāmin, ka sodāmība personām kādreiz iestājās agrākā vecumā, nekā tagad. Piemēram, 1933.gada Sodu likumā kriminālatbildība iestājās divpadsmit gadu vecumā un nepilngadīgais skaitījās līdz divdesmit viena gada vecumam, savukārt tagadējā Krimināllikumā kriminālatbildība iestājas četrpadsmit gadus sasniegušām personām, lai gan, kā minēts, nepilngadīgais skaitās līdz astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanai, saskaņā ar Krimināllikuma 11.pantu.⁸⁵Vecuma aspekts sodāmību ietekmē tādējādi, ka, personai jau nepilngadīgai esot, izdarot noziedzīgu nodarījumu, nākas par to atbildēt, kā arī iestājas sodāmības sekas uz turpmāko dzīvi. Personas ir pakļautas riskam ātrāk iegūt sodāmību.

Kopsakarā ar nepilngadīgu personu izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem un samērīgumu, jāmin kāds individuāls gadījums, kad persona, kas izdarīja noziedzīgu nodarījumu, bija sešpadsmit gadus veca, proti, nepilngadīga, un dažādu apstākļu sakritības dēļ, citai personai nodarīja miesas bojājumus. Taču šī „pagātnes ieraksta dēļ” persona savā ziņā ir „aizvērusi” savas nākotnes durvis uz augstu amatu, piemēram, tiesneša u.c.,

⁸³Grozījumi Krimināllikumā. Pieņemts:17.12.2020 [01.12.2021 red].

⁸⁴Vīnkalna E. Krimināllikuma vispārīgās daļas normu attīstība, skaidrība un saprotamība. Rīga: 2021, 2.-5.lpp.

⁸⁵1933.gada 24.aprīļa Sodu likums. Pieejams: <https://tzpi.lu.lv/sodu-likumi/> [aplūkots: 20.10.2021].

ieņemšanu.⁸⁶ Šīs situācijas sakarā ir minams jau iepriekš analizētais jautājums par sodāmību un samērīgumu. Autore pievienojas sodāmības institūta esamībai un viedoklim, ka sodāmība ir pamatota un nepieciešama, taču, būtu vērtējams, vai šajā gadījumā tā nav pārmērīga attiecībā uz amatu ieņemšanu un citu veidu ierobežojumiem, jo var gadīties situācija, kad šķietami maznozīmīgs, bet sodāms nodarījums, kas tiek izdarīts nesasniedzot pilngadību, var radīt paliekošas sekas, ko persona nepilngadības vecumā nemaz neapzinās. Protams, tiesu praksē arī katrs gadījums tiek skatīts individuāli, pētot personību u.c., apstākļus, bet attiecīgajā gadījumā persona, sasniegusi jau astoņpadsmit gadu vecumu, noziedzīga nodarījuma recidīvu nav izdarījusi, vainu atzinusi, taču sodāmības sekas joprojām spēcīgi izjūt.⁸⁷ Autore secina, ka ir nepieciešams veikt izmaiņas regulējumā, ietverot nosacījumu, ka nepieciešams vērtēt un analizēt samērīgumu, vēl vairāk pētīt katru gadījumu individuāli, lai pēc iespējas vairāk novērstu nesamērīgumu. Grozījumu nepieciešamību būtu nepieciešams izstrādāt dažādu nozaru likumos jeb speciālajās tiesību normās, kas regulē konkrēto profesiju ierobežojums, piemēram, iepriekšējā darba apakšnodaļā minētajā likumā „*Par policiju*”, tā normas papildinot ar jaunu normu, liekot izvērtēt personas dzīvi uz izvēlētajās nodarbošanās brīdi, nevis skatīties senā pagātnē, protams, apzinoties un atceroties, ka katra profesija ir cienīga un svarīga, taču būtu nepieciešams vairāk vērst uzmanību uz to profesiju regulējuma grozīšanu, kur personas iepriekš bijusi sodāmība būtiski neietekmē darba kvalitāti. Turklāt joprojām daudzās profesijās, kā iepriekš tika analizēts, pastāv ierobežojumi uz visu dzīvi, nevis uz konkrētu laiku, kas būtu maināms.

Autores veiktajā aptaujā viens no jautājumiem bija, vai, respondentuprāt, personām, kas noziedzīgu nodarījumu izdarījušas, būdamas nepilngadīgas, sodāmība būtiski ietekmē turpmāko dzīvi. 62,5% aptaujāto atzina, ka sodāmība, viņuprāt, būtiski ietekmē turpmāko dzīvi nepilngadīgām personām. 22,5% atzina, ka neuzskata, ka būtiska ietekme rodas, turpretim 15% aptaujāto nebija viedokļa par šo jautājumu (*skatīt pielikumu Nr.2*).

Autore veica nelielu izpēti, kas ir biežākie nepilngadīgo izdarītie noziedzīgie nodarījumi, kuru rezultātā personai rodas sodāmības sekas uz dzīvi, skatot pieejamo statistiku par nepilngadīgo sodāmību desmit gadu griezumā - no 2010.-2020.gadam. Biežākie noziedzīgi nodarījumi tikuši izdarīti saistībā tieši par narkotisko un apreibinošo vielu lietošanu, par miesas bojājumu (maznozīmīgu, tīšu) nodarīšanu, kā arī par huligānismu. Piemēram, 2018.gadā vairāk kā 45 nepilngadīgas personas izdarījušas sevišķi smagus noziegumus, un vairāk kā 260 personas izdarījušas smagus noziegumus. Šokējoši šķiet, ka pat

⁸⁶Intervija ar personu Y, kas veikta 2021.gada septembrī [nav publicēts].

⁸⁷Intervija ar personu K, kas veikta 2021.gada rudenī [nav publicēts].

nepilngadīgie izdara tādus noziegumus, kā slepkavība un izvarošana.⁸⁸ Šajā situācijā autore vēlas pieminēt, ka par nepilngadīgo personu izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas pēc savas būtības ir smagi un sevišķi smagi, sodāmības sekām tomēr būtu jābūt bargām uz visu atlikušo dzīvi.

Svarīgs nepilngadīgo noziedzīgu nodarījumu aspekts, kas saistās arī ar sodāmību un sekām, ir apstākļi, kādos nepilngadīgie izdara noziedzīgus nodarījumus, jo, salīdzinot ar pilngadību sasniegušām personām, apstākļi ir citādāki. Tātad kopsakarā ar galveno darba tēmu - sodāmību, jāsecina, ka ir iespējams veikt uzlabojumus Latvijas tiesību sistēmā par sodāmību nepilngadīgām personām, lai mazāk ietekmētu nākotnes iespējas, taču atzīstamas izmaiņas jau tiek veiktas, grozot Krimināllikuma normas nepilngadīgo regulējumā. Būtu svarīgi īstenot dažādus pasākumus, piemēram, veicot informatīvas izglītošanas kampaņas Latvijas pamatizglītības iestādēs, kampaņas globālajā tīmeklī, informējot vecākus par ar sodāmību saistītajām sekām, jo, autoreprāt, visa pamatā ir ģimene, jo tā var ietekmēt bērnus vairumā gadījumus vistiešāk. Būtu grozījumi normatīvie akti un izstrādājami kritēriji, kurus izpildot personas varētu tomēr baudīt šobrīd liegto darbošanos dažādās profesijās vai pat izklaidēs.

Kopsakarā par visu nodaļā darba otrajā nodaļā pētīto, autore secina, ka šobrīd ir noteikts skaidrs sodāmības jēdziena regulējums normatīvajos aktos, sodāmībai radot plašas sekas un ierobežojumus dažādās profesijās un amatos, gan privātajā, gan publiskajā sektorā, tomēr pastāvot problēmai sabiedrības informēšanā par sodāmības sekām, jo nereti personas vēršas ar pieteikumiem tiesā, lai tiktu atzīts to Satversmē noteikto tiesību cilvēktiesību pārkāpums, ko ik pa laikam, arī Satversmes tiesa, atsevišķos gadījumos arī atzīst, tomēr, vairumā gadījumu nosakot, ka ierobežojumi ir ar leģitīmu mērķi un samērīgi. Ir novērojama attīstība un izaugsme sodāmības regulējuma ieviešanā salīdzinājumā ar 20.gadsimta regulējumu, kas, autoresprāt, vērtējams pozitīvi, tomēr, kā jau minēts iepriekš, ir nepieciešami uzlabojumi un samērīguma nodrošināšana atsevišķos gadījumos.

Lai vairāk izprastu, kādas problēmas un aktualitātes ir sodāmības jautājumam Latvijā, autore veic Latvijas regulējuma salīdzinājumu sodāmības institūtā ar citām valstīm. Ārvalstu – Krievijas Federācijas, Lietuvas Republikas un Norvēģijas Karalistes analīzi autore veic nākamajā darba nodaļā.

⁸⁸Ieslodzījumu vietu pārvaldes publicētā statistika 2018. Pieejams: http://www.ievp.gov.lv/images/stories/stat/statistika/Ieslodzijuma_vietu_parvaldes_publicejama_statistika_2018.docx.pdf [aplūkots:25.10.2021].

3. SODĀMĪBA ĀRVALSTĪS

Autore, pilnvērtīgai sodāmības jēdziena izpratnes nostiprināšanai Latvijā, pēta arī citu valstu sodāmības situāciju un atšķirības no Latvijas regulējuma. Tiek pētīta Krievijas Federācija (turpmāk tekstā – Krievija) un tās regulējums, jo, kā zināms, vēsturiski Latvija bija pakļauta PSRS sastāvam, tādējādi arī iepriekš spēkā bijušie likumi bija savstarpēji saistīti, bet interesants ir jautājums, vai kas ir mainījies, salīdzinot ar vēsturiskajiem normatīvajiem aktiem, jo šobrīd, pēc PSRS sabrukšana 1991.gadā, tās teritorijā atrodas Krievija.

Tiek pētīts arī Lietuvas Republikas regulējums, jo, autores ieskatā, ir interesanti noskaidrot, vai abām valstīm, kas ir Baltijas valstu reģionā un ir kaimiņvalstis, sodāmības regulējums ir līdzīgs vai tieši pretēji – atšķirīgs.

Noslēdzot ārvalstu analīzi, tiks apskatīta arī Norvēģijas Karaliste (turpmāk – Norvēģija), jo, autoresprāt, ir novērojamas atšķirības starp Latvijas un Norvēģijas sodāmības regulējumos noteikto, lai arī abu valstu tiesības atrodas vietā tiesību lokā.⁸⁹

3.1. Krievijas Federācija

Analizējot situāciju Krievijas Federācijā, autore par pamatu ņēma Krievijas Federācijas kriminālkodeksu, ko pieņēma Krievijas dome 1996.gada 24.maijā un spēkā stājās 1996.gada 13.jūnijā.⁹⁰ Krievijas Federācijas kriminālkodekss (turpmāk tekstā – Krievijas kriminālkodekss) balstās uz Krievijas konstitūciju un vispārpieņemtiem principiem, kā arī uz starptautisko tiesību normām, saskaņā ar kriminālkodeksa pirmo un otro pantu.

Salīdzinot Krievijas Federācijas Kriminālkodeksu ar Latvijas Krimināllikumu, jāsecina, ka šajā ārvalstu tiesību aktā nav skaidri definēts, kas ir sodāmība. Krievijas Federācijas kriminālkodeksa 86.pantā ir norādīts, kad sodāmība iestājas un kad tā dzēšas. Ir pieci gadījumi, ko nosaka Krievijas Federācijas kriminālkodekss, kad tā dzēšas:

- 1) nosacīti sodītiem pēc pārbaudes laika beigām;
- 2) attiecībā uz vieglāko sodu nekā brīvības atņemšana sodītiem – vienu gadu pēc soda izpildes;⁹¹
- 3) attiecībā uz personām, kuras sodītas ar brīvības atņemšanu par viegļiem vai vidēji smagiem noziegumiem- trīs gadus pēc soda izpildes;⁹²

⁸⁹Meļķiskis E. Likuma burts, likuma gars, Satversmes tiesa. Latvijas Vēstnesis, 1997, Nr.125.

⁹⁰Уголовный кодекс Российской Федерации [Krievijas Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://docs.cntd.ru/document/9017477>[aplūkots: 02.11.2021].

⁹¹Пункт дополнен [punkta papildinājums] с 11 декабря 2003 года - см.Федеральным законом от 8 декабря 2003 года N 162-ФЗ предыдущую редакцию.

⁹²Подпункт в редакции, [araks punkta redakcija] введенной в действие с 3 августа 2013 года Федеральным законом от 23 июля 2013 года N 218-ФЗ . - См. предыдущую редакцию.

- 4) attiecībā uz personām, kuras sodītas par smagiem noziegumiem- astoņus gadus pēc soda izciešanas;
- 5) attiecībā uz personām, kuras sodītas par sevišķi smagiem noziegumiem- desmit gadus pēc soda izciešanas.

Turklāt šī paša likuma ceturrtā daļa nosaka, ka, ja sodītais, saskaņā ar likumu, tiek priekšlaicīgi atbrīvots no soda izciešanas vai soda neizpildītā daļa tiek mainīta pret mīkstāku soda veidu, tad sodāmības dzēšana tiek skaitīta pēc fiziskā soda izciešanas beigām, saskaņā ar Krievijas kriminālkodeksa 86.panta trešo un ceturto daļu. Tātad, analizējot sodāmības dzēšanas termiņus, secināms, ka ir neliela atšķirība starp Krimināllikumu, jo Krievijas kriminālkodeksā sodāmības termiņi izriet no personu noziedzīgo nodarījumu smaguma, savukārt Krimināllikumā norādīts, ka termiņi atkarīgi no tiesas izlemtā soda izciešanas ilguma. Tādējādi secināms, ka atsevišķu atšķirību par sodāmības dzēšanu Latvijas Republikai un Krievijas Federācijai ir saskatāmi.

Sodītā persona par priekšzīmīgu uzvedību, tāpat kā to regulē Krimināllikums, arī Krievijas kriminālkodeksa regulējumā, nosaka, ka ir personām ir tiesības lūgt pirmstermiņa sodāmības noņemšanu. Tāpēc secināms, ka šī ir kopīga iezīme Latvijas un Krievijas sodāmības regulējumā. Vairāk norāžu par sodāmību un tās vispārīgajiem jautājumiem nav identificējami, tādēļ, darba autore pievēršas nepilngadīgo regulējumam.

Krievijas kriminālkodeksa 95.pants nosaka sodāmības dzēšanas termiņus nepilngadīgajiem. Attiecīgi, tie ir īsāki, nekā noteikts Krievijas kriminālkodeksa 86.panta trešajā daļā, tiem esot:

- 1) seši mēneši pēc soda izciešanas, kas nav saistīta ar brīvības atņemšanu;
- 2) viens gads pēc soda izciešanas par nelieliem vai vidēji smagiem noziegumiem;
- 3) trīs gadi pēc soda izciešanas par smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem.

No šīs normas secināms, ka Krievijas kriminālkodekss sīkāk nosaka sodāmību, nekā Krimināllikums, atsevišķi nodalot nepilngadīgo sodāmības dzēšanas termiņus, kas Latvijā sīkāk netiek izdalīti, turklāt jāatzīmē, ka sodāmības dzēšanās termiņi nepilngadīgajiem ir īsāki kā pilngadīgo regulējumā. Jāatzīst, ka, autoresprāt, būtu aizgūstama ideja par nepilngadīgo regulējumu sodāmības jautājumā, jo kā zināms, un minēts iepriekš, Latvijā nepārtraukti notiek tiesību aktu grozījumi, un, kā jau minēts darba 2.4.apakšnodaļā, tad ievērojami grozījumi nepilngadīgo regulējumā tiek noteikti ar 2022.gada janvāri, un kā nākamie grozījumi varētu tikt ieviesti līdzīgi saīsinātie termiņi, kā tas ir Krievijas regulējumā, lai gan ir bijušas diskusijas, ka, iespējams, būtu nepieciešams izstrādāt jaunu tiesību aktu, kas regulētu

nepilngadīgo regulējumu dažādās jomās, lai vairāk nošķirtu nepilngadīgos no pieaugušo dzīves kriminālajiem aspektiem.⁹³

Salīdzinot recidīva regulējumu Latvijas un Krievijas regulējumā, secināms, ka abās valstīs, personai nosakot sodu, tiek pievērsta uzmanība personas sodāmībai iepriekš, saskaņā ar Krievijas Kriminālkodeksa 18.pantu, paredzot, ka recidīva gadījumā tiek piemēroti bargāki sodi un tas tiek uzskatīts par atbildību pastiprinošo apstākli, saskaņā ar Krievijas Kriminālkodeksa 63.panta pirmās daļas a punktu, līdzīgi, kā tas ir Latvijas regulējumā.⁹⁴

Analizējot amatu ieņemšanas aizliegumus, autore secina, ka līdzīgi kā Latvijā, arī Krievijā, personas ar sodāmību, pat ja tā ir dzēsta, nedrīkst ieņemt amatus, kas saistīti ar nepilngadīgo audzināšanu, piemēram, skolotāja amatu.⁹⁵

Lai arī sodāmība Krievijas teritorijā darbā tiek apskatīta, autoresprāt, minimāli un iespēju robežās, ņemot vērā pieejamos resursus, ir secināms, ka novērojamas vienādas un līdzīgas nianšes ar abu valstu regulējumos sodāmības institūta regulējumā. Tomēr, jānorāda, ka skatot atsevišķi nepilngadīgo personu sodāmības jautājumus, jāsecina, ka Latvijai ir nepieciešami iespējami grozījumi, lai mazāk ietekmētu nepilngadīgas personas nākotnes iespējas.

Lai veiktu paplašinātu, vairāku valstu regulējuma analīzi par sodāmību, autore kā nākamo valsti pēta Lietuvas Republiku.

3.2. Lietuvas Republika

Autore padziļināti pēta Lietuvas Republikas regulējumu, jo tā ir Latvijas kaimiņvalsts un ir interesanti salīdzināt citu Baltijas valstu sodāmības regulējumu. Lietuvā, tāpat kā Latvijā iepriekš spēkā bija 1903.gada Sodū likumi, ko ieviesa 1918.gadā. Vēlāk, Padomju okupācijā spēkā stājās iepriekš darbā analizētais KPFSR kriminālkodekss, tālāk arī spēkā stājās Lietuvas PSR kriminālkodekss⁹⁶, kas būtībā bija tāds pats, kā Latvijas PSR kriminālkodekss.⁹⁷ 1961.gada Lietuvas PSR kriminālkodekss bija spēkā līdz pat 2002.gada beigām, turklāt vairākkārt ticis grozīts. Šobrīd spēkā ir Lietuvas Republikas kriminālkodekss, kas tika

⁹³Saeimas 2020.gada grozījumu Krimināllikuma (Nr.357/Lp13) lasījumu likumprojekts. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/DD231FBCAA721D0FC225863A0028C87B?OpenDocument> [aplūkots: 10.12.2021].

⁹⁴Скуратова Ю., Лебедева В. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. [Krievijas Federācijas kriminālkodeksa komentāri]. Москва: Издательная группа НОРМА-ИНФА, 1999,с.181.

⁹⁵Трудовой кодекс российской федерации [Krievijas darba kodekss]. Pieejams: [Http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34683/](http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34683/) [aplūkots: 20.10.2021].

⁹⁶Lietuvos tarybų socialinės respublikos įstatymas [Lietuvas PSR kriminālkodekss]. Pieejams: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.20465?jfwid=-fxdp782c> [aplūkots:20.10.2021].

⁹⁷Latvijas PSR kriminālkodekss [Latvijas Kriminālkodekss]. Spēku zaudējis 01.04.1998. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/318953-latvijas-kriminalkodekss> [aplūkots: 20.10.2021].

apstiprināts ar 2000.gada 26.septembra likumu, savukārt spēkā stājās vien 2003. gada 1.janvārī.⁹⁸

Interesanti, ka līdzīgi kā Krievijas Federācijas gadījumā, arī Lietuvas kriminālkodeksā nav tiesas definīcijas sodāmībai. Taču tiek minēts, ka sodāmība attiecībā uz personu ir spēkā no brīža, kad stājies spēkā tiesas spriedums. Lietuvas kriminālkodeksa 97.pants nosaka, ka ir konkrēti gadījumi, kad sodāmību ietekmē:

- 1) personas atbrīvošana no kriminālatbildības;
- 2) recidīva gadījumos;
- 3) un gadījumos, kad tiek izskatīts lēmums par soda aizstāšanu ar vieglāku sodu vai personas nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu.

Turklāt šī panta turpmākajās daļās ir norādes, kuras jeb kādas personas ir atzīstamas par sodītām. Būtiski, ka tieši šajā gadījumā ir novēroja atšķirība starp Krimināllikumu, jo Krimināllikumā ir sodāmības termiņi, kas nav novērojami Lietuvas kriminālkodeksā.⁹⁹

Autore analīzes veikšanas laikā novēroja, ka Lietuvas kriminālkodeksā, līdzīgi kā Krievijas kriminālkodeksā sodāmību nosaka noziedzīgā nodarījuma smagums, nevis kā Krimināllikumā – tiesas noteiktais soda ilgums. Analizējot Lietuvas kriminālkodeksa pantus par sodāmības institūtu, novērojama līdzība ar Krimināllikuma regulējumu, konkrētāk Lietuvas kriminālkodeksa 97.panta sestajā daļā noteikts, ka persona atzīstama par nesodītu, kad pagājis noteikts termiņš, līdzīgi juridiskam formulējumam esot Krimināllikuma 63.panta trešās daļas devītajā punktā. Turklāt, līdzīgi, kā tiek regulēts Krimināllikumā, arī Lietuvas Kriminālkodeksa 97.pantā ir norādīts, ka persona var lūgt tiesai samazināt sodāmības termiņu, ja personai ir pagājis vismaz puse sodāmības termiņa.

Autore novēroja, ka tāpat, kā Krievijas Federācijā un Latvijas Republikā, Lietuvas Republikā ir paredzēti ierobežojumi un aizliegumi personām, kurām ir sodāmība. Lietuvas kriminālkodeksa 45.panta otrajā daļā ir teikts, ka dažāda veida aizliegumi var būt personām uz laiku no viena gada līdz pieciem gadiem. Jāatzīst, ka Lietuvas Republikas gadījumā, aizliegumi tiek skatīti tieši pēc izdarītā noziedzīgā nodarījuma veida.

Analizējot regulējumu par nepilngadīgajiem, tiek secināts, ka kriminālatbildība iestājas no sešpadsmit gadu vecuma, kas ir atšķirīgs no Krimināllikumā regulētā. Bet, ja ir veikti sevišķi smagi noziedzīgi nodarījumi, piemēram, slepkavība, tad persona pie atbildības saucama jau no četrpadsmit gadu vecuma. Autore uzskata, ka Lietuvas kriminālkodeksa regulējums ir maigāks pret nepilngadīgām personām, salīdzinot ar Krimināllikumu. Kā jau

⁹⁸Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas [Lietuvas kriminālkodekss].Pieejams: https://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=66150# [aplūkots: 05.11.2021].

⁹⁹Ibid, 97.pants.

iepriekš tika minēts, iespējams, jauni grozījumi Krimināllikumā, kas spēkā stāsies 2022.gada 1.janvārī, būs daudz „*draudzīgāki*” nepilngadīgām personām.

Kā pēdējo uzsvāru par atšķirībām starp Lietuvas kriminālkodeksu un Kriminālkodeksu, autore vēlējas uzsvērt Krimināllikuma 63.panta sestās daļas regulējumu (norma izslēgta kopš 13.12.2012.), taču Lietuvas kriminālkodeksa 97.panta astotās daļas tekstā joprojām ir līdzīgi noteikumi, kas Latvijā zaudēja spēku, proti, jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas gadījumā, kad personai vēl ir nedzēsta sodāmība, sodāmības termiņa skaitīšana par iepriekšējo noziedzīgo nodarījumu uzskatāma par pārtrauktu.

Kopumā secināms, ka Lietuvas regulējumā ir novērojamas zināmas līdzīgas gan ar Latvijas regulējumu sodāmības institūtā, gan ar Krievijas Federācijas regulējumu, tomēr būtiskas atšķirības novērojamas nav, tādēļ var secināt, ka kaimiņvalstīs ir novērojama līdzīga izpratne konkrētajā regulējumā.

Nākamajā darba apakšnodaļā autore pēta tieši Norvēģijas karalistes regulējumu, jo kā zināms, Norvēģija tiek uzskatīta par vienu no bagātākajām pasaules valstīm, kā arī, izceļas uz citu valstu fona ar augstu cilvēktiesību nodrošināšanas līmeni.

3.3. Norvēģijas karaliste

Ir būtiski izpētīt arī Norvēģijas regulējumu par sodāmību, jo abu valstu tiesības pieder vienam tiesību lokam, taču ir zināmas atšķirības starp krimināltiesību regulējumiem. Norvēģijas krimināltiesības regulē Norvēģijas Krimināllikums (Norvēģu: *straffeloven*), ko reizē dēvē arī par Sodu likumu.¹⁰⁰

Skatot Norvēģijas sodāmības institūtu iespējami regulējošos normatīvos aktus, secināms, ka tiešas norādes un „*sodāmības*” definīcijas nav atrodamas normatīvajos aktus, tomēr, līdzīgi kā abās iepriekš analizētajās valstīs, ir novērojami sodāmību raksturojošas pazīmes un noteikumi.

Sodāmība kā tāda, autoresprāt, ir redzama no Norvēģijas krimināllikuma, jo, pirmkārt, tā 93.pagrāfa satur noilguma termiņus tieši brīvības atņemšanas un sabiedriskā darba saņemtajam sodam nosakot, ka noilgums, piemēram par izciestu brīvības atņemšanas sodu līdz vienam gadam noilgst piecu gadu laikā, savukārt, piemēram, ja persona notiesāta ar brīvības atņemšanas sodu no 4.-8.gadiem, tad noilgums beidzas tikai pēc 15 gadiem, tādējādi maksimāli nosakot, ka par 20 gadu brīvības atņemšanas soda, noilgums ir 30 gadi, otrkārt, Norvēģijas krimināllikuma 86.pagrāfs nosaka, līdzīgi, kā Latvijā, noilguma termiņus izdarītiem noziedzīgajiem nodarījumiem, ja persona izvairās no soda izciešanas, piemēram,

¹⁰⁰Lov om straff (straffeloven) [Norvēģijas krimināllikokss]. Pieejams: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_1-3#KAPITTEL_1-3 [aplūkots: 12.12.2021].

par nesamaksātu naudas sodu tam esot tikai vienam gadam, bet brīvības atņemšanas sodam noilgstot divu līdz 25 gadu laikā, kas ļauj secināt, ka Norvēģijā sodāmības dzēšanās termiņi ir bargāki salīdzinot ar Latvijas noteikto, un par izcietiem sodiem tie ir bargāki kā par neizcietiem, ar piebildi likumā, ka ir tādi noziedzīgie nodarījumi, kam nav noilguma, piemēram, genocīda noziegumi, nodarījumi pret cilvēci, kara un terora aktiem, u.c., saskaņā ar Norvēģijas krimināllikuma 91.pagrāfu. Būtiski pieminēt, ka tāpat kā Latvijā, arī Norvēģijā sodāmības dzēšanās laiks tiek skaitīts no brīža, kad sods pilnībā izciests, saskaņā ar Norvēģijas krimināllikuma 94.pagrāfu.

Viena no būtiskām niansēm, kas arī citām valstīm ir un var būt atšķirīgs, ir kriminālatbildības vecuma robeža. Kriminālatbildība Norvēģijā nav attiecināma uz personām, kas jaunākas par 15 gadiem un tām piespriet brīvības atņemšanas sodu ir kā izņēmuma situācija, saskaņā ar Norvēģijas krimināllikuma 20. un 33. paragrāfu, kas nozīmē, ka kriminālatbildības sliekšnis ir par vienu gadu augstāks salīdzinājumā ar Latvijas regulējumu, tādējādi pakļaujot mazāk nepilngadīgo sodāmības iegūšanai un nepilngadīgajām personām brīvības atņemšanas sodu piemērojot izņēmuma gadījumos.

Arī recidīvs ir novērojams Norvēģijas sodāmības institūtā, jo tas, saskaņā ar Norvēģijas krimināllikuma 77.pagrāfa *k* punktu ir uzskatāms par personas atbildību pastiprinošo apstākli, kas tiek ņemts vērā piemērojot sodu un lemjot par soda apmēru, kas var tikt pat dubultots, ņemot vērā Norvēģijas 78.pagrāfa noteiktumus.

Arī Norvēģijā sodāmība rada sekas personai uz visu dzīvi, jo, saskaņā ar speciālā likuma par policiju (norvēģu: *politiregisterloven*) tiek noteikts, ka, personai, dažādos likumos noteiktajos gadījumos ir pienākums saņemt policijas izziņu par to, ka tā nav sodīta, lai ieņemtu kādus amatus vai nodarbošanos vai pat uzturēties Norvēģijā patstāvīgi. Piemēram, šāds pienākums ir visām personām, kas vēlas iegūt patstāvīgā rezidenta statusu Norvēģijā, personām, kas vēlas strādāt ar bērniem u.c., saskaņā ar likuma par policiju 36.-47.pagrāfu. Sodāmības apliecību vai atbildi par sodāmības fakta neesamību izsniedz Norvēģijas policija, pēc kuras saņemšanas, personai, piemēram, stājoties kādā amatā vai darba vietā ir jāuzrāda izziņa, kas ļauj uzsākt darba gaitas, tāpat kā Latvijā, nosakot prasības dažādos speciālajos likumos.¹⁰¹

Kopumā secināms, ka Norvēģijā nav noteikta konkrēta sodāmības jēdziena definīcija, taču, ir novērojamas tā sīki noteiktas detaļas, piemēram, par sodāmības dzēšanos, nosakot, salīdzinoši ar Latviju, stingrākus termiņus, ir noteikti ierobežojumi dažādu amatu, nodarbošanās un pat patstāvīgās uzturēšanās atļaujas iegūšanai.

¹⁰¹Politiregisterloven [Norvēģijas likums par policiju]. Pieejams: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2010-05-28-16/KAPITTEL_7#%C2%A739 [aplūkots: 12.12.2021].

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza šādas tēzes:

1. Vēsturiski normatīvajā regulējumā nav nostiprināts sodāmības institūts, tomēr bija novērojamas pirmās tā iezīmes. Katrs jaunākais tiesību akts, kas izdots tuvāk 21.gadsimtam, ietvēra arvien skaidrāku sodāmības jēdziena saturu un apveidu, citam citu papildinot, līdz šī brīža sodāmības regulējumam Krimināllikumā, tomēr, tas arī ir uzlabojams un pilnveidojams.
2. Grozījumus būtu nepieciešams izstrādāt dažādu nozaru likumos jeb speciālajās tiesību normās, kas regulē konkrēto profesiju ierobežojums, piemēram, likumā „Par policiju”, kas nosaka, ka par pašvaldības policijas darbiniekiem var būt personas, kurām ir bijusi sodāmība, neņemot vērā faktu, ka tā ir dzēsta vai noņemta. Jo, būtu jāsniedz konkrēti kritēriji, pēc kādiem tiktu izvērtēts, vai persona tiešām nevar darīt konkrēto darbu, ja, piemēram, agrā vecumā esot, ir bijusi sodāmība.
3. Judikatūrā, spriežot lietas, tiesa vērtē cilvēka personība, vainas atzīšanu un nožēlu, liekot secināt, ka sodāmības noteikšanu ietekmē arī pašas personas iesaiste.
4. Sabiedrībā pastāv bažas par sodāmības nesamērīgumu. Ir izveidota likumdošanas iniciatīva, lai iesniegtu Latvijas Republikas Saeimā grozījumus par iespēju paplašināšanu profesionālajā jomā iepriekš sodītām personām.
5. Latvijas Republikā ir plašs normatīvo tiesību akti skaits, kas nosaka sodītu personu aizliegumus dažādās profesijās.
6. Autore secina, ka šobrīd ir noteikts skaidrs sodāmības jēdziena regulējums normatīvajos aktos, sodāmībai radot plašas sekas un ierobežojumus dažādās profesijās un amatos, gan privātajā, gan publiskajā sektorā, tomēr pastāvot problēmai sabiedrības informēšanā par sodāmības sekām, jo nereti personas vēršas ar pieteikumiem tiesā, lai tiktu atzīts to Satversmē noteikto tiesību cilvēktiesību pārkāpums, ko ik pa laikam, arī Satversmes tiesa, atsevišķos gadījumos arī atzīst, tomēr, vairumā gadījumu nosakot, ka ierobežojumi ir ar leģitīmu mērķi un samērīgi.
7. Ne visos ārvalstu, pat kaimiņvalstu tiesību aktos, ir regulēts sodāmības institūts, kā rezultātā nav iespējams konkrēti izanalizēt konkrētas valsts sodāmības problemātiku, tās aktualitātes.
8. Atzinīgi vērtējama nepilngadīgo institūta pilnveide, kura stāsies spēkā ar Krimināllikuma grozījumiem 2022.gada 1.janvārī.
9. Ņemot vērā faktu, ka Krievijas Federācijas tiesības ir citā tiesību lokā, ne kā Latvijas tiesības, taču sodāmības jautājumos ir ļoti līdzīgi regulējumi.

10. Tika novērots, ka Lietuvas kriminālkodeksā, līdzīgi kā Krievijas kriminālkodeksā sodāmību nosaka noziedzīgā nodarījuma smagums, nevis kā Krimināllikumā – tiesas noteiktais soda ilgums, kas liek aizdomāties, vai citās valstīs, kurās sodāmību nosaka līdzīgi kā Krievijā un Lietuvā, nav nepieciešami sodāmības jautājumu grozījumi, efektīvākai mērķu sasniegšanai.

11. Norvēģijā nav noteikta konkrēta sodāmības jēdziena definīcija, taču, ir novērojamas tā sīki noteiktas detaļas, piemēram, par sodāmības dzēšanos, nosakot, salīdzinoši ar Latviju, stingrākus termiņus, ir noteikti ierobežojumi dažādu amatu, nodarbošanās un pat patstāvīgās uzturēšanās atļaujas iegūšanai.

12. Kopumā secināms, ka sodāmības regulējums Latvijā ir salīdzinoši konkrētāks, kā citās analizētajās valstīs, turklāt joprojām tiek diskutēts, par nepieciešamību veikt grozījumus jautājumos par sodāmības termiņiem, kā arī par sodāmības sekām uz cilvēka turpmāko dzīvi. Krimināltiesību institūtā joprojām aktīvi tiek veikti grozījumi, lai nostiprinātu vēl konkrētāk un juridiski korektāk sodāmības institūtu un ar to saistītos noteikumus.

IZMANTOTĀS LITERATŪRASUN AVOTU SARAKSTS

Literatūra:

1. Biedrības „*BONA FIDE LATVIA*” iniciatīva paplašināt profesionālās iespējas agrāk sodītiem cilvēkiem. Pieejams: <https://manabalss.lv/paplasinat-profesionalas-iespejas-agrak-soditiem-cilvekiem/show> [13.12.2021. red].
2. Bleiere D., Butulis I., Feldmanis I., Stranga A., Zunda A. Latvija Otrajā pasaules karā (1939 – 1945). Rīga: Jumava, 2008.
3. Buka A., Potaičuks A., Schewe C. Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014.
4. Centrālās statistikas pārvaldes statistiku par izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem Latvijas republikā 2020.gadā. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__NO__NOR/NOR010/table/tableViewLayout1/ [aplūkots: 25.10.2021.red].
5. Gailīte D. Nāvessods Latvijā atcelts 1996.gadā. 20 gadi kopš nāvessoda atcelšanas Latvijā. Jurista Vārds, 09.08.2016, Nr. 32 (935).
6. Vīnkalna E. Krimināllikuma vispārīgās daļas normu attīstība, skaidrība un saprotamība. Rīga: 2021.
7. Factual Entertainment Brand. Worldwar II . Pieejams: <https://www.history.com/topics/world-war-ii/world-war-ii-history>[10.11.2021. red].
8. Felder B.M. Lettland imZweitenWeltkrieg. Zwischen sowjetischen und deutschen Besatzern 1940 – 1946. Paderborn, Schoningh, 2009.
9. Iekšlietu ministrija. Atvieglos elektroniskās izziņas par nesodāmību saņemšanu. Pieejams: <https://juristavards.lv/zinas/279939-atvieglos-elektroniskas-izzinas-par-nesodamibu-sanemsanu/>[04.11.2021. red].
10. Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs. Sodu reģistri. Pieejams: <https://www.ic.iem.gov.lv/lv> [14.11.2021. red].
11. Ieslodzījumu vietu pārvaldes 2020.gada pārskatu par notiesātajām personām. Pieejams: <https://www.ievp.gov.lv/lv/media/4909/download> [aplūkots:25.10.2021].
12. Ieslodzījumu vietu pārvaldes publicētā statistika 2018. Pieejams: http://www.ievp.gov.lv/images/stories/stat/statistika/Ieslodzijuma_vietu_parvaldes_publicejama_statistika_2018.docx.pdf [aplūkots:25.10.2021].
13. Judins A. Par sodāmību Latvijas tiesās. Jurista Vārds Nr.11 (316), 2004.
14. Jundzis T. Par valsts nepārtrauktības (kontinuitātes) doktrīnu. Jurista Vārds, 16.01.2018., Nr. 3 (1009).

15. Kaminska E. Vai reputācija ir mūžīgi nemainīga vērtība. Jurista Vārds, 17.03.2020., Nr. 11 (1121).
16. Krastiņš U. Krimināllikumam 10 gadi: tapšana, attīstība un perspektīva. Juridiskā zinātne, Nr.1, 2010.
17. Krastiņš, U., Liholaja V, Niedre A. Krimnāltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
18. Kurlovičs G., Tomašūns A. Latvijas vēsture vidusskolai II. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.
19. Laganovskis G. Sodāmība un tās sekas uz karjeru. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/274668-sodamiba-un-tas-sekas-uz-karjeru-2015> [05.11.2021. red].
20. Liholaja V. Par grozījumiem Krimināllikumā, to praktisko realizēšanu un likumdošanas analīzes dienestu. Jurista Vārds, Nr. 49 (901), 15.12.2015.
21. Liholaja V. Personas atbrīvošana no kriminālatbildības, no soda vai no soda izciešanas. Jurista Vārds Nr.12 (517), 26.03.2008[28.10.2021. red].
22. Malojlo M. Par personas tiesībām izvēlēties sev vēlamu nodarbošanos. Jurista Vārds, Nr.5 (1115), 2020.
23. Meļķiskis E. Likuma burts, likuma gars, Satversmes tiesa. Latvijas Vēstnesis Nr.125, 1997.
24. Mežulis D. Krimināltiesības shēmās. Vispārīgā daļa. Rīga: SIA „Biznesa Augstskola Turība”, 2013.
25. Niedre A. Noziegumu recidīvs un atbildība par to. Rīga: Latvijas Valsts universitāte, 1971.
26. Osipova S. Sodītas personas kā valsts stigmatizēta grupa Satversmes tiesas judikatūrā. RSU elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls Nr.2 (20), 2021, 31.-32.lpp.
27. Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014.
28. Pumpuriņa I. Kad tad, ja ne tagad. Jurista Vārds Nr.43 (548), 11.11.2008.
29. Purēns V. Latvijas un pasaules vēsture vidusskolām. 2.sējums. Rīga: RAKA, 2015.
30. Riekstiņš J. 1941.gada 14.jūnija deportācija Latvijā. Latvijas Vēstnesis Nr. 93 (2480), 15.06.2001. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/25351> [10.11.2021. red].
31. Strada-Rozenberga K. Kas ir nevainīguma prezumpcija, un ko tā paredz. Jurista Vārds Nr. 31 (1089), 06.08.2019.
32. Ščerbinskis V. Advokāti neatkarīgās Latvijas dibināšanā un veidošanā. Jurista Vārds Nr. 25 (1031), 19.06.2018.
33. Šulmane D. Karoga lieta. Jurista Vārds Nr.30 (984), 18.07.2017.
34. *United Nation. Prevention is the first imperative of justice* (document S/2004/616, paragraph 4). Pieejams: <https://www.unodc.org/unodc/en/justice-and-prison-reform/CrimePrevention.html> [10.11.2021. red].

35. Vārdnīcas *Britannica* skaidrojums angļu valodā. Pieejams: <https://www.britannica.com/topic/amensty> [aplūkots:01.11.2021].

Normatīvie akti:

36. Romas starptautiskās krimināltiesas statūti. Pieņemts: 17.07.1998[14.11.2021. red].
37. Latvijas Republikas Satversme. LV likums. Pieņemta: 15.02.1922 [10.10.2021. red].
38. Latvijas PSR likums. LPSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs Nr. 6, 09.02.1961. Publicēts: Latvijas Republikas oficiālā izdevumā Latvijas Vēstnesis [14.11.2021. red].
39. Latvijas Kriminālkodekss (iepriekš Latvijas PSR kriminālkodekss). LV likums. Pieņemts: 06.01.1961. Spēku zaudējis: 01.04.1999 [20.10.2021. red].
40. Latvijas Kriminālprocesa kodekss (iepriekš Latvijas PSR kriminālprocesa kodekss). LV likums. Pieņemts: 06.01.1961. Spēku zaudējis: 01.10.2005 [20.10.2021. red].
41. Likums „Par policiju”. LV likums. Pieņemts: 04.06.1991 [12.12.2021. red].
42. Latvijas Republikas Augstākās padomes lēmums par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā. LV likums. Pieņemts: 29.08.1991. Spēku zaudējis: 11.11.1998 [01.11.2021. red].
43. Likums „Par tiesu varu”. LV likums. Pieņemts: 15.12.1992 [10.12.2021. red].
44. Prokuratūras likums. LV likums. Pieņemts:19.05.1994 [17.12.2021. red].
45. Likums „Par aviāciju”. LV likums. Pieņemts: 05.10.1994 [17.12.2021. red].
46. Likums „Par prakses ārstiem”. LV likums. Pieņemts: 24.04.1997 [05.12.2021. red].
47. Amnestijas likums. LV likums. Pieņemts: 20.11.1997 [01.11.2021. red].
48. Apžēlošanas likums. LV likums. Pieņemts: 16.06.1998 [01.11.2021. red].
49. Krimināllikums. LV likums. Pieņemts: 17.06.1998 [10.11.2021.red].
50. Par Krimināllikuma spēkā stāšanās laiku un kārtību. LV likums. Pieņemts: 15.10.1998 [19.10.2021. red].
51. Bērnu tiesību aizsardzības likums. LV likums. Pieņemts: 19.06.1998 [09.11.2021. red].
52. Valsts civildienesta likums. LV likums. Pieņemts: 07.09.2000 [13.12.2021. red].
53. Valsts pārvaldes iekārtas likums. LV likums. Pieņemts: 06.06.2002 [09.11.2021. red].
54. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 21.04.2005 [10.11.2021.red].
55. Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums. LR likums. 4.panta 4.punkts. Pieņemts: 15.06.2006. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/138750-iekšlietu-ministrijas-sistemas-iestazu-un-ieslodzijuma-vietu-parvaldes-amatpersonu-ar-specialajam-dienesta-pakapem-dienesta-gai...> [aplūkots: 03.11.2021].
56. Grozījumi Izglītības likumā. LV likums. Pieņemts: 05.07.2012 [10.12.2021. red].
57. Sodū reģistra likums. LV likums. Pieņemts: 10.10.2013 [07.11.2021. red].

58. Apsardzes darbības likums. LV likums. Pieņemts:13.02.2014 [13.12.2021. red].
59. Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likums. LV likums. Pieņemts: 16.10.2014 [12.12.2021. red].
60. Saeimas 2020.gada grozījumu Krimināllikuma (Nr.357/Lp13) lasījumu likumprojekts. Pieejams:<https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/DD231FBCAA721D0FC225863A0028C87B?OpenDocument> [aplūkots: 10.12.2021].
61. Grozījumi Krimināllikumā. Pieņemts:17.12.2020 [aplūkots: 01.12.2021].
62. Noteikumi par transportlīdzekļu valsts tehnisko apskati un tehnisko kontroli: Ministru kabineta 2004.gada 29.aprīļa noteikumi Nr.466. Latvijas VēstnesisNr.69, 2004.
63. Noteikumi par niršanu jūrā ierobežotās teritorijās: Ministru Kabineta 2016.gada 1.marta noteikumi Nr. 133. Latvijas Vēstnesis, 2016, Nr.47.
64. KPFSR kriminālkodekss. Oficiāls teksts ar pielikumiem un sistematizētiem materiāliem pantu kārtībā. – Maskava: PSRS Tieslietu Tautas komisariāta Juridiskā izdevniecība, 1944 [03.12.2021. red].
65. Lietuvos tarybų socialistinės respublikosįstatymas [Lietuvos PSR kriminālkodekss]. Pieejams: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.20465?jfwid=-fxdp782c>[aplūkots:20.10.2021].
66. Lov om straff (straffeloven) [Norvēģijas kriminālkodekss]. Pieejams: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_1-3#KAPITTEL_1-3 [aplūkots: 12.12.2021].
67. Politiregisterloven [Norvēģijas likums par policiju]. Pieejams: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2010-05-28-16/KAPITTEL_7#%C2%A739 [aplūkots: 12.12.2021].
68. Уголовный кодекс Российской Федерации[Krievijas Kriminālkodekss].Pieejams: <https://docs.cntd.ru/document/9017477>[aplūkots: 02.11.2021].
69. Скуратова Ю., Лебедева В. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. [Krievijas Federācijas kriminālkodeksa komentāri]. Москва: Издательная группа НОРМА-ИНФА, 1999,с.181.
70. Пункт дополнен [punkta papildinājums] с 11 декабря 2003 года - см.Федеральным законом от 8 декабря 2003 года N 162-ФЗ предыдущую редакцию[Http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34683/](http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34683/) [aplūkots: 20.10.2021].
71. Подпункт в редакции, [аракšpunkta redakcija] введенной в действие с 3 августа 2013 года Федеральным.

Juridiskās prakses materiāli:

72. Ģenerāladvokāta Mihala Bobeka secinājumi lietā Nr. C-2/19 AP pret Piigiproturatur. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:62019CC0002&from=EN> [02.11.2021. red].
73. Satversmes tiesas 25.11.2017. spriedums lietā Nr.2017-07-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2017/03/2017-07-01_Spriedums.pdf [12.12.2021. red].
74. Satversmes tiesas 2020.gada 11.septembra lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2020/09/2020-50-01_Lemums_par_ierosinasanu-1.pdf [aplūkots: 29.10.2021].
75. Satversmes tiesas 2020.gada 17.decembra spriedums lietā Nr.2020-18-01, Latvijas VēstnesisNr.246, 2020.
76. Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta spriedums lietā Nr. 2020-36-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2020/07/2020-36-01_Spriedums.pdf#search= [aplūkots:20.10.2021].
77. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016.gada 11.februāra lēmums lietā Nr. SKK-45/2016 [29.10.2021. red].
78. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2016.gada 8.jūnija spriedums lietā K30-0382-16/15. Pieejams:<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/277977.pdf> [aplūkots: 25.10.2021].
79. Rīgas rajona tiesas 2017.gada 31.maijā spriedums lietā Nr.11520026216. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/318772.pdf> [aplūkots:11.10.2021].

Citi izmantotie avoti:

80. Par situāciju darba autore guva informāciju no personas X, intervija veikta 10.12.2021 [nav publicēts].
81. Intervija ar personu Y, kas veikta 2021.gada septembrī [nav publicēts].
82. Intervija ar personu K, kas veikta 2021.gada rudenī [nav publicēts].
83. Intervija ar Zemgales apgabaltiesas tiesnesi Juri Siliņu par kriminālsoda atstātajām sekām. Pieejams: https://www.youtube.com/watch?v=Rcn0fbJBW60&feature=emb_title.

PIELIKUMI

1. Pielikums – Aptaujas anketa

Labdien! Mani sauc Liene Zāģere un esmu Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes bakalaura studiju programmas nepilna laika klātienes studente, un noslēguma darba ietvaros veicu anonīmu aptauju par tēmu „Kriminālsodāmības problemātika”. Aptaujas aizpildīšana aizņem līdz piecām minūtēm. Atbildes atzīmējamas ar „x”.

1. Vai, Jūsaprāt, sabiedrībā ir aktuāla tēma par kriminālsodāmības sekām uz turpmāko cilvēka dzīvi?

Jā Nē Nemāku teikt

2. Vai esiet savā darba vietā novērojuši, ka sodāmība neļauj ieņemt dažādus amatus?

Jā Nē Cits _____

3. Vai uzskatāt, ka sodāmības aizliegumi ir nesamērīgi? Lūdzu, pamatojiet savu atbildi!

4. Vai uzskatāt, ka šie sodāmības termiņi ir samērīgi?

Jā Drīzāk jā Nē Drīzāk nē Vajadzētu veikt grozījumus

5. Vai personas, kas veic recidīvu (atkārtotu noziegumu), vai Jūsaprāt šīm personām būtu jāpievērš lielāka uzmanību sodāmības jautājumā?

6. Lūdzu, sniedziet savu vērtējumu uz zemāk esošajiem apgalvojumiem:

a) Saeimā nevar kandidēt un tikt ievēlētas personas, kas ir sodītas:

Atbalstu Neatbalstu Nav viedokļa

b) Darba devējs var iegūt datus no reģistriem par personas sodāmību:

Atbalstu Neatbalstu Nav viedokļa

c) Sodītām personām ir jādod iespēja sevi pierādīt no jauna:

Atbalstu Neatbalstu Nav viedokļa

d) Sodāmība, kas ir iegūta pirms 18.gadu vecuma, būtiski ietekmē personas turpmāko dzīvi:

Atbalstu Neatbalstu Nav viedokļa

e) Vērtējot aizliegumus sodītām personām, ir jāņem vērā to personība un iespēju robežās ir individuāli jāvērtē aizliegumu samazināšana:

Atbalstu Neatbalstu Nav viedokļa

7. Lūdzu, atzīmējiet informāciju par sevi:

Jūsu dzimums: Sieviete Vīrietis

Jūsu vecums: ___

Paldies par aptaujai veltīto laiku! ☺

2. Pielikums – Aptaujas rezultāti

Rezultātu kopsavilkums:

1. Vai Jūsaprāt, sabiedrībā ir aktuāla tēma par kriminālsodāmības sekām uz turpmāko cilvēka dzīvi?

Jā	26		65%
Nē	10		25%
Nemāku teikt	4		10%
iesniegto atbilžu summa	40		

2. Vai esiet savā darba vietā novērojuši, ka sodāmība neļauj ieņemt dažādus amatus?

Jā	18		45%
Nē	22		55%
Cits	0		0%
iesniegto atbilžu summa	40		

3. Vai uzskatāt, ka sodāmības aizliegumi ir nesamērīgi? Lūdzu pamatojiet savu atbildi

1) Nē, neuzskatu! Vadošos amatos, arī dažos ikdienas ("parastos", piemēram, pirmsskolas skolotājs) nedrīkst būt cilvēks ar sodāmību pagātnē, bet diemžēl mūsu valstī ir tā, ka augstos amatos var tikt ar visu pagātnes grēku nastu.

2) -

3) Nemāku spriest

4) Grūti atbildēt, jo es īsti nezinu, kādi tie ir.

5) nē, jo katram cilvēkam ir iespēja izvairīties no sodāmības - neiesaistīties, tur kur tada ir - darbības utt

6) Nemāku atbildēt, jo neizprotu vārdu nesamērīgi...

7) Manuprāt, tas ir atkarīgs no situācijas, un paša noziedzīgā nodarījuma, jo, ja par konfekšu zādzību 15 gados visu dzīvi ir jāreķinās ar sekām, tad tas nav samērīgi.

8) Tie ir samērīgi un pat par maīgu

9) Jāvērtē par ko sodāmība un kādu amatu pretendents vēlas ieņemt

10) Nē, neuzskatu tā

11) -

12) Piekrītu, ka ir jāpārskata sodu termiņš, iemesli utt.

Varbūt ir nozares, kur pie atkārtota pārkāpuma varētu piešķirt sodāmību uz mūžu.

13) Nav argumentu

14) Nē, bet jāņem vērā par ko sodāmība ir piemērota.

15) Sodāmības aizliegumi ir nesamērīgi, jo netiek ņemtas vērā dažādas nianšes

16) Manuprāt, tas ir atkarīgs no tā, kādu pārkāpumu cilvēks ir veicis

17) Tie ir atbilstoši, piemēram, pedofīls nedrīkst strādāt ar bērniem

18) Nav viedokļa

19) Neko nezinu šajā jautājumā.

20) Atkarībā no nodarījuma un tām izraisītām sekām

21) Aizliegumi ir samērīgi.

22) nē

23) Nevaru ztbildēt

24) Neuzskatu, visam jābūt samērīgam

25) Nē

26) Neuzskatu, jo tas dod cilvēkiem saprātu nedarīt sodāmas lietas.

27) Neuzskatu

28) Nē, jo īpaši pirmsskolās un skolās strādājošiem.

29) Nav viedokļa

30) Viss atkarīgs no izdarītā nozieguma

31) Jā, katram jānodod otra iespēja

32) Vārētu būt noteiktām profesijām.

33) Nemāku teikt.

34) Skatoties cik smags bija noziegums,

35) Nezinu

36) Domāju, ka nē. Ja persona ir krimināli sodīta, tad personas vēsture un biogrāfija ir sabojāta, visticamāk, pamatoti.

37) Uzskatu, ka ir samērīgi

38) Jā, jāņem vērā, ka cilvēkiem ir tendence mainīties, kļūt gudrākiem un apzinīgākiem. Tas ir nesamērīgi ja kāda pagātnes muļķība noliek sienu nākotnes izaugsmei

39) Neuzskatu, ka sodāmības aizliegumi ir nesamērīgi.

40) ir samērīgi

4. Vai uzskatāt, ka šie sodāmības termiņi ir samērīgi?

5. Ir personas, kas veic recidīvu (atkārtotu noziegumu), vai Jūsuprāt šīm personām būtu jāpievērš lielāka uzmanību sodāmības jautājumā?

- 1) Protams! Bargāki sodi par atkārtotu noziegumu ir pamatoti
- 2) jā
- 3) Bet protams
- 4) Jā
- 5) jā, jo tas jau ir apzināti pārkāpts kāds no noziegumiem
- 6) Protams!
- 7) Jā, noteikti, jo jāpēta, kāpēc veidojas recidīvs, un pēcāk jāskata, vai sodāmība sasniedz kaut kādas sekas, jo, ja cilvēks iznākot no ieslodzījuma vietas, pēc 4 mēnešiem atkal ir atpakaļ, un tā periodiski, sodāmībai jāgāgs nav īsti, manuprāt
- 8) Jā
- 9) Jā
- 10) Jā
- 11) Jā
- 12) 100%.
- 13) Noteikti
- 14) Jā
- 15) Noteikti
- 16) Pilnībā piekritu, manuprāt šādus cilvēkus jāstāda smagāk nekā tos, kas izdara to noziegumu tikai vienreiz
- 17) Jā
- 18) Jā, jo noteikt atkārtota, apzināta darbība
- 19) Obligāti.
- 20) Jā
- 21) Noteikti.
- 22) jā
- 23) Jā
- 24) Jā
- 25) Jā
- 26) Es uzskatu, ka jā, jo, ja persona izdara vienu sodāmu lietu vairākas reizes, tad pastāv lielāka iespēja, ka tā persona atkal izdarīs to pašu noziegumu.
- 27) Noteikti
- 28) Jā. Jādara viss, lai sodītajam nav vēlme atkārtoti tikt sodītam. Jābūt bargiem sodiem.
- 29) Jā
- 30) Jā
- 31) Jā
- 32) Jā
- 33) Noteikti.
- 34) Viennozīmīgi
- 35) Jā
- 36) Protams. ir taču iemesli, kāpēc persona atkārtoti veic noziedzīgu nodarījumu un tas noteikti nav pozitīvi
- 37) Jā, noteikti. Jo recidivists var atkārtoti veikt NN
- 38) Jā
- 39) Jā, sodāmībai jābūt stingrākai un sodiem bargākiem. Jo tas apliecina, ka līdzšinējās sodāmības metodes nav efektīvas.

6. Lūdzu sniegt savu vērtējumu uz zemāk esošajiem apgalvojumiem

Vērtējot aizliegumus sodītām personām, ir jāņem vērā to personība un iespēju robežas ir individuāli jāvērtē aizliegumu samazināšana

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs „Sodāmība, tās aktualitātes un problemātika” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba kopija atbilst izdrukai.

Autore: Liene Zāģere lz18050 _____2021

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai:

Vadītāja: Mg.iur. Evija Vīnkalna _____2021

Darbs iesniegts Kriminālzinātnisko zinātņu katedrā:

Metodiķe: Iveta Balode _____2021

Recenzents: _____2021

Darbs aizstāvēts bakalaura pārbaudījuma komisijas sēdē

_____2021.

Prot.Nr. _____

Vērtējums: _____

Komisijas sekretāre/s: _____2021